

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Ayıp, Günah ve Suç
Eylül 2017

(Bu rapor abonelerimizle yaptığımız sözleşmelere uygun olarak yayınlanmıştır.)

KONDA
ARAŞTIRMA VE DANIŞMANLIK

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ.....	4
2. AYIP, GÜNAH ve SUÇ.....	6
2.1. Giriş	6
2.2. Ahlak mı? Din mi? Hukuk mu?	8
2.3. Hangi Konular Ne Kadar Ayıp, Günah veya Suç.....	15
2.3.1 Genel Toplumsal İnanış	15
2.3.2 Ayıp, Günah, Suç Soru Modeli	17
2.3.3 Hak Yemek.....	18
2.3.4 İçki İçmek.....	21
2.3.5 Evlilik Dışı İlişki	22
2.3.6 Toplumsal Cinsiyete Bakış	24
2.4. Din, Hukuk ve Ahlaka Bakışta Üç Boyuta Göre Analizler	28
2.4.1 Eğitime Göre	30
2.4.2 Dindarlık Seviyesine Göre	31
2.4.3 Çalışma Durumuna Göre	33
2.4.4 Siyasi Parti Tercihine Göre.....	35
2.5. Çoğunluk mu Çoğulculuk mu?.....	36
2.6. Nikâha Bakış ve Müftülerin Resmi Nikâh Kıyması.....	37
2.7. Sonuç	41
3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ.....	44
3.1. Araştırmanın Genel Tanımı	44
3.2. Örneklem.....	44
4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI	46
4.1. Deneklerin Profili	46
4.2. Ayıp, Günah ve Suç.....	51
5. TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	60
5.1. Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler	61

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapora esas olan araştırma 9 - 10 Eylül 2017 tarihlerinde 28 ilin merkez dâhil 101 ilçesine bağlı 153 mahalle ve köyünde 2646 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülerek yapılmıştır.

AYIP, GÜNAH, SUÇ

Türkiye'nin son yıllarda muhafazakârlaştığı yönündeki iddialarda doğruluk payı olup olmadığını anlayabilmek için beş yıl önce Mayıs'12 Barometresi'nin "Ayıp, Günah, Suç" temasını bu ay güncelleyerek tekrarladık ve toplumu ahlak, din ve hukuk konuları ve bunların arasındaki ilişkileri hakkında düşüncelerini ortaya koyduk.

Tema kapsamında ticaretle, devlette ve trafikte hak yemek, içki içmek, nikâhsız beraber yaşama ve eş aldatma konularının ne derece ayıp, günah veya suç görüldüklerini anlamak üzere sorular sorduk. Bu konuların tümünün toplum tarafından çok büyük oranda ayıp olarak da, günah olarak da, suç olarak da değerlendirildiklerini gördük. Hak yemek konularında toplumda fikirbirliği sözkonusuyken, içki içmek ve nikâhsız beraber yaşama ve eş aldatma konularında toplumun farklı kesimleri kısmen farklı görüşlere sahip ve görüşleri en çok dindarlık ve eğitim seviyeleri etkiliyor. Bunun yanısıra son beş yılda, iki uçtaki görüşlerde artış dikkat çekiyor. Örneğin resmi veya dini nikâhı olmayan bir kadın ve erkeğin bir arada aynı evde yaşamasını çok ayıp bulanlar artmışken, ayıp bulmayan, hatta ayıp konusu olmadığını savunanlar da artmış.

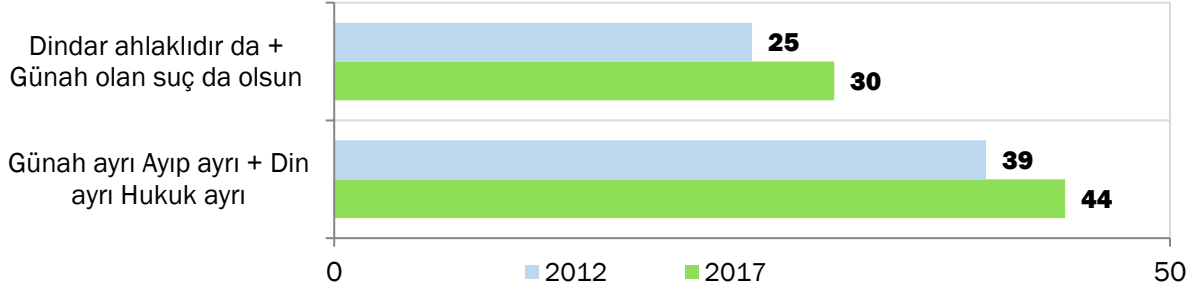
"Toplumsal sözleşme"de kişisel özgürlüklere yer yok

Ayıp, günah ve suç konularının toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkisinde çarpıcı bulgular ortaya çıkıyor. En geniş anlamıyla hem birlikte nikâhsız yaşama hem de eş aldatma şeklinde algılanan zina, ayıp, günah ve suç olmanın yanısıra en ahlak dışı görülen konu olarak ortaya çıkıyor. Bundan dolayı, vatandaşlar arasındaki "toplumsal sözleşme"nin kişisel özgürlüklere pek de alan tanımadığı sonucuna ulaşıyoruz. Üstelik her üçte erkekten biri namus meselesinde kanun dışına çıkabileceğini, kadının bedeni üzerinde söz hakkı olduğunu belirtiyor. Ancak bir kadının veya bir erkeğin eşini aldatmasına uygun görülen cezalar arasındaki fark nispeten az ve bu durum bu denli ataerkil bir toplum için şaşırtıcı görülebilir. Bunun yanısıra eşcinselliğe bakış 5 yıl içinde daha olumlu ve eşitlikçi hale gelmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğine bakışta hızlı bir ilerlemeye işaret ediyor.

Müftülüklerin resmi nikâh kıyması tartışmasından dolayı bu konuyu ele aldık ve yüzde 41'in böylesi bir olası düzenlemeye yönelik sakınca görmediğini, ancak yüzde 46'nın da karşı çıktığını tespit ettik. Son 10 yılda dini nikâhın şart olduğunu düşünenler artmışsa da, dört kişiden üçü bir çiftin beraber yaşaması için hem resmi, hem de dini nikâhı şart görüyor.

Din ve ahlak ilişkisine dair farklı fikirler

Toplumun muhafazakârlaştığına dair bir gözlemimiz yok, ancak kutuplaşma artıyor

Toplumun yüzde 30'u hem "dindar ahlaklıdır" hem de "günah olan kanunen de suç olsun" fikrini savunuyor. Yüzde 44 ise tam tersi istikamette fikir beyan ediyor, hem günahla ayıbın ayrı olduğuna, hem de dinle hukukun ayrı olduğuna inanıyor. İki küme de 2012 yılından beri 5 puan artmış. İki grubun da artmasıyla aslında toplumsal kutuplaşmanın gitgide keskinleştiğini ve ortadaki grubun gitgide küçüldüğünü görüyoruz. Kırsaldan kente gidildikçe, yaş düştükçe ve eğitim seviyesi arttıkça aynı anda "günah ayrı, ayıp ayrı" ve "din ayrı, hukuk ayrı" diyenlerin anlamlı derecelerde artmasına dayanarak, bu demografik alanlardaki dönüşümlerle birlikte bu görüşte olanların gelecekte daha da artacağını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

2. AYIP, GÜNAH ve SUÇ

2.1. Giriş

Beş yıl önce Mayıs'12 Barometresi kapsamında ayıp-günah-suç temasını ele almış¹, toplumun ahlaki normlarını, değer yargılarını şekillendirmede hangisinin daha etkili olduğunu ve hangi alanlarda hangisinin daha baskın olduğunu incelemiştik. Aradan geçen beş yıl içinde Ak Parti iktidarının politika ve uygulamalarının toplumu daha muhafazakâr hale getirdiği, gündelik pratiklerde dini referansların arttığı, Erdoğan'ın "dindar nesil yetiştirme" amacının kişilerin gündelik hayatını şekillendirdiği gibi konular sıkça tartışıldı. Biz de bu ay toplumun gerçekten muhafazakârlaşmış muhafazakârlaşmadığını veriler üzerinden anlamak amacıyla Mayıs'12 Barometresi temasının kapsamını genişletip yineliyoruz.

Bir taraftan ayıp, günah ve suç kavramlarının farklı toplumsal ve demografik kitleler nezdinde ne şekillerde algılandığını irdeleyecek ve hangi noktalarda örtüşüp ayrıştıklarını tespit edeceğiz. Diğer bir taraftan ise gitgide kutuplaşan Türkiye'de toplumsal uzlaşının yasal çerçevesinin nasıl olabileceğine yönelik çeşitli çıkarımlarda bulunmaya çalışacağız.

Başlangıç olarak; aşağıdaki metin kutusuna, her üç terimin sözlük anlamlarına bakalım. Buna göre; ayıp doğrudan ahlak-dışı, günah ise din-dışı, yani sırasıyla ahlakın ve dinin onaylamadığı davranış ve durumları tanımlıyor. Suç için ise böylesi net bir tanımlama yapmak güç. En dar anlamıyla, kanun-dışı yani devlet tarafından konulan yazılı hukuk kurallarının izin vermediği durum ve davranışlara işaret ediyor. Ancak; suçun geniş bir anlamı daha var: Suç ayrıca, tarih boyunca toplum ve yasaları koyanlar tarafından üretilmiş ve toplumun hafızasında yer etmiş çeşitli yazılı ve sözlü kuralların geneline karşı gelmeyi tanımlıyor.

AYIP: Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış (TDK).

GÜNAH: Dini bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal (TDK).

Günah, genellikle dini bağlamda kullanılan bir terimdir. Tanrı'nın açıkladığı standartlara ve emirlere karşı yapılan bilinçli ihmalkârlık veya inkâr olarak da tanımlanabilir (vikipedi).

SUÇ: Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış. / Yasalara aykırı davranış, cürüm (TDK).

Suç, yanlış ya da zararlı olduğu için yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılan davranış. Hukuki anlamda suç, bir toplumdaki hukuki kurumlar tarafından ceza veya güvenlik tedbiri yaptırımına bağlanmış fiildir (vikipedi).

Bu kavramlar arasındaki farklılıklar aslında tarih boyunca toplumsal kuralların kaynaklarını nereden alacakları ve ne şekilde uygulanacakları konusunda süregiden tartışmalara

¹ <http://konda.com.tr/tr/rapor/toplumdaki-ayip-gunah-ve-suc-almi-ve-tanimlari/>

ve günümüz hukukunun evrimine önemli bir şekilde ayna tutuyor: ahlak-dışı (ayıp), din-dışı (günah) ve kanun-dışı (suç) olanı kim tanımlayacak ve cezayı kim uygulayacak? Doğrudan toplumun kendisi mi, Tanrı mı, yoksa devlet mi?

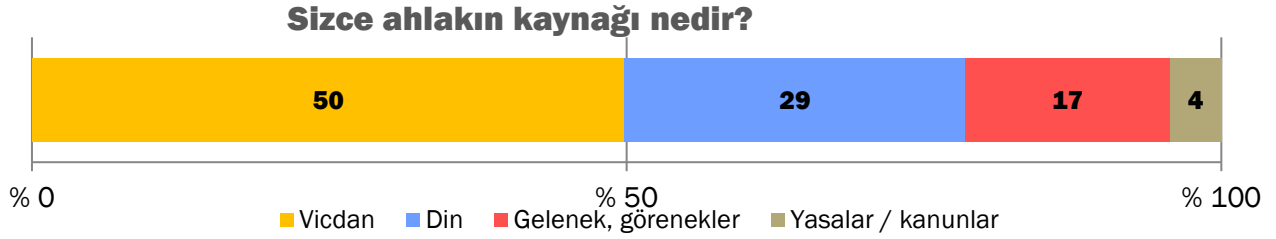
Elbette ki bundan hareketle toplumu oluşturan bireylerin anlam dünyalarında bu kavramların birbirlerinden kesin şekillerde ayrıldığı sonucuna hemen varmak imkânsız – en azından toplumsal olarak üretebilecekleri sonuçlar bakımından. Bu durumun belki de en açıklayıcı örneğini antik düşünür Sokrates’in yargılanmasında görürüz. Olimpos tanrılarına itaatsizlik etmek ve gençlere kötü örnek olmak suçlamalarıyla Atina şehir devleti mahkemesinde yargılanan ve ölüm cezasına çarptırılan Sokrates’i nüfuzlu arkadaşı Kriton hapiste ziyaret eder ve kendisini kaçırmayı teklif eder. Sokrates ise kaçma fikrine kesinlikle karşı çıkar. Ancak karşı çıkmasının nedeni devletin kanunlarının ya da kendisini yargılayanların adil olduğunu düşünmesi değildir. Yargıçların tarafı davrandığını düşünmektedir. Karşı çıkmasının nedeni toplumun bu kanunlar tarafından şekillendiğini düşünmesidir. Haliyle Sokrates için tek bir kanunu bile çiğnemek demek toplumu yok etmeye çalışmak ile aynı şeydir. Çünkü Sokrates, Atina’da yaşamaya karar kılarak, onun kanunlarına da uyacağını peşinen kabul etmiştir.

Yüzlerce yıl sonra Aydınlanma Çağı düşünürleri “toplumsal sözleşme” kavramını işte Sokrates’in bu sözünden ilham alarak tanımlayacaklardır. Jean Jacques Rousseau’nun da dile getirdiği üzere, hukuk toplumun genel ve bağımsız kanaatini yansıtmaktadır. Buradan anlamamız gereken, tarih boyunca ortaya çıkmış kurallar kaynaklarını ne kadar başka kaynaklardan (toplumun kendisinden, Tanrı’dan ya da devleti yöneten erk sahiplerden) alırlarsa alsınlar toplumun her bireyi arasındaki bir sözleşme olarak düşünülmelidir. Sokrates de ölüme giderken içinde bulunduğu toplumda yaşamayı kendi seçtiği için o toplumun kurallarına karşı gelmeyeceğini belirtir.

Toplumun yarısı ahlak’ın kaynağının vicdan olduğunu düşünüyor

Ancak buradaki temel tartışma hukukun (yani “toplumsal sözleşme”nin) bileşenleri değil, insanın tek başına ahlaklı bir varlık olup olmamasıdır. John Locke, toplumsal sözleşme öncesi hayatta dahi ahlakın var olduğunu iddia eder, çünkü ahlakın kaynağı doğa kanunlarıdır (ve bu yüzden ünlü Alman filozof Immanuel Kant ya da Buhari gibi Ortadoğulu İslam düşünürleri için ahlak kuralları aslında her zaman ve mekânda geçerli evrensel kanunlardır). Ancak; örneğin Thomas Hobbes “toplumsal sözleşme” öncesi ahlakın var olamayacağından, doğanın kanunlarının en güçlünün hayatta kalmasını mecbur kıldığından bahseder. Hobbes için neyin ahlaklı olup olmadığı da yine “toplumsal sözleşme”nin kendisi tarafından belirlenmiştir. Bu anlayışa göre “sözleşme” yoksa kanunlar yoktur, kanun yoksa toplum yoktur, toplum yoksa ahlakın varlığından da söz edilemez.

Analizimize görüştüğümüz kişilere ahlakın kaynağına dair sorumuzla başlayalım. Karşımıza aşağıdaki gibi bir tablo çıktı. Toplumun tam yarısı ahlakın kaynağının vicdan olduğunu, diğer yarısı ise din, gelenek ve görenekler ve yasalar/kanunlar olduğunu düşünüyor.

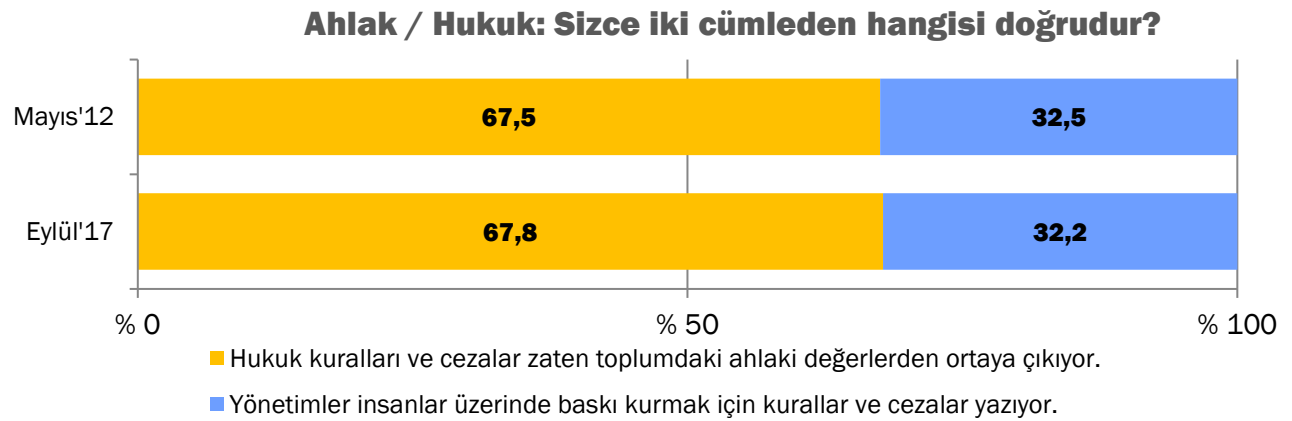

Grafikte ortaya çıkan en önemli bulgu toplumun ahlakın kaynağı hakkında tamamıyla ikiye bölünmesi oluyor. Her iki kişiden biri için ahlakın kaynağı, tarih içinde ortaya çıkmış çeşitli kurallardır. Bu kurallar din kurallarını, devletin koyduğu kuralları ve birlikte yaşamının getirdiği (yani geleneklerden kaynaklanan) kuralları içeriyor. Kısacası toplumun yarısının ahlakın kaynağını bir arada yaşayan bireylerin arasındaki “sözleşme” olarak görmekte olduğunu varsayabiliriz. Toplumun diğer yarısı ise, ahlakın kaynağını bireyin kendisi (yani kişinin vicdani muhasebesi) olarak görüyor. Haliyle, filozofların tarih içinde düştüğü fikir ayrılığı günümüz Türkiye’sinde de karşılığını buluyor.

Analimizde elbette ki böylesi bir temel (ve felsefi) tartışmayla sınırlı kalmayacağız. Takip eden ilk bölümde yine çeşitli genel sorular ışığında hukuk-din, din-hukuk ve din-ahlak arasında karşılaştırmalar yapacağız. Sonraki bölümler ise ayıp, günah ve suç kavramlarını doğrudan ilgilendiren spesifik soruların analizine eğilecek.

2.2. Ahlak mı? Din mi? Hukuk mu?

Toplum nezdinde hukuk kuralları ile ahlak kurallarının nasıl örtüştüğünü anlamak amacıyla görüştüğümüz kişilere tablodaki soruyu yönelttik ve karşımıza aşağıdaki gibi bir sonuç çıktı.

Yukarıdaki tabloya göre toplumdaki her üç kişiden ikisi için hukuk kuralları ile ahlak kurallarının örtüştüğünü görüyoruz. Başka bir deyişle; bu kişiler hâlihazırdaki hukuk düzeninin giriş bölümünde bahsettiğimiz şekliyle “toplumsal sözleşme”nin bir ürünü olduğunu düşünüyorlar. Geriye kalan üç kişiden birinin meseleye yaklaşımı ise daha eleştirel: onlar için “yönetimler insanlar üzerinde baskı kurmak için kurallar ve cezalar yazıyor.” Onların bu yaklaşımı, “toplumsal sözleşme” kavramını ilk irdeleyen

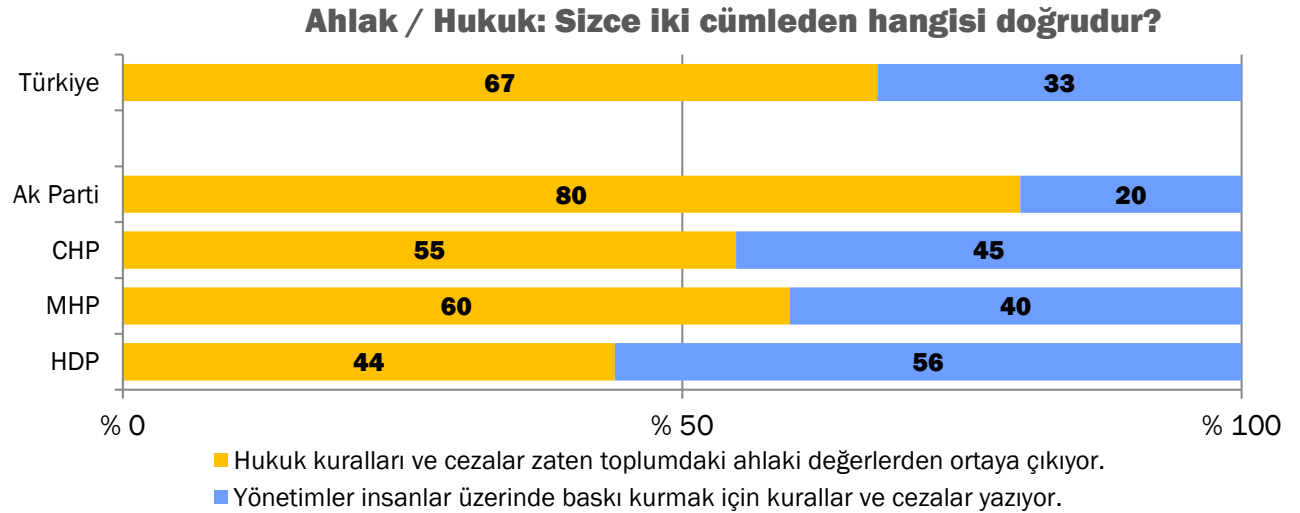

Aydınlanma Çağı filozoflarını eleştiren Antonio Gramsci gibi Modern Çağ (20. yy) filozoflarını akla getiriyor. Elbette ki, bizler analizimizi yaparken görüştüğümüz kişilerin fikirlerini çeşitli felsefi ya da ideolojik çerçevelere sıkıştırmak yerine, tarihin farklı noktalarında ortaya çıkmış fikirlerin günümüz Türkiye toplumuna ne derece ışık tutabileceğine kafa yoruyoruz. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan, Soğuk Savaş döneminde ve özellikle 1960'larda ifade bulan kanunlara yönelik şüpheciliğin Türkiye'deki her üç kişiden biri tarafından dile getirilmesi altı çizilmesi gereken önemli bir toplumsal olguya işaret ediyor.

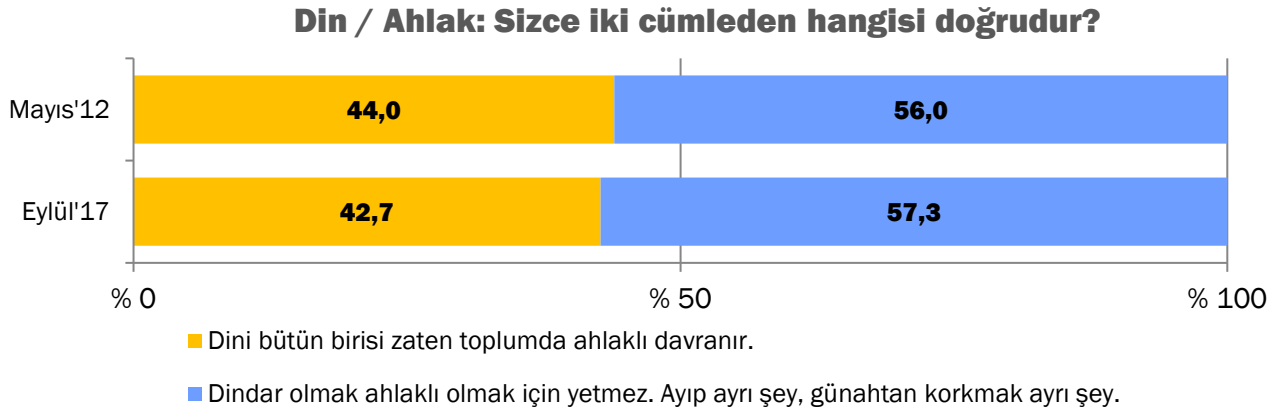
Toplumun üçte biri kanunlara şüpheli bakıyor

Buradaki en önemli ikinci nokta ise, bu soruyu görüştüğümüz kişilere yönelttiğimiz beş yıl öncesine göre verilen cevapların dağılımının hiç değişmemesi. Bu haliyle, toplumun fikri oldukça net görünüyor.

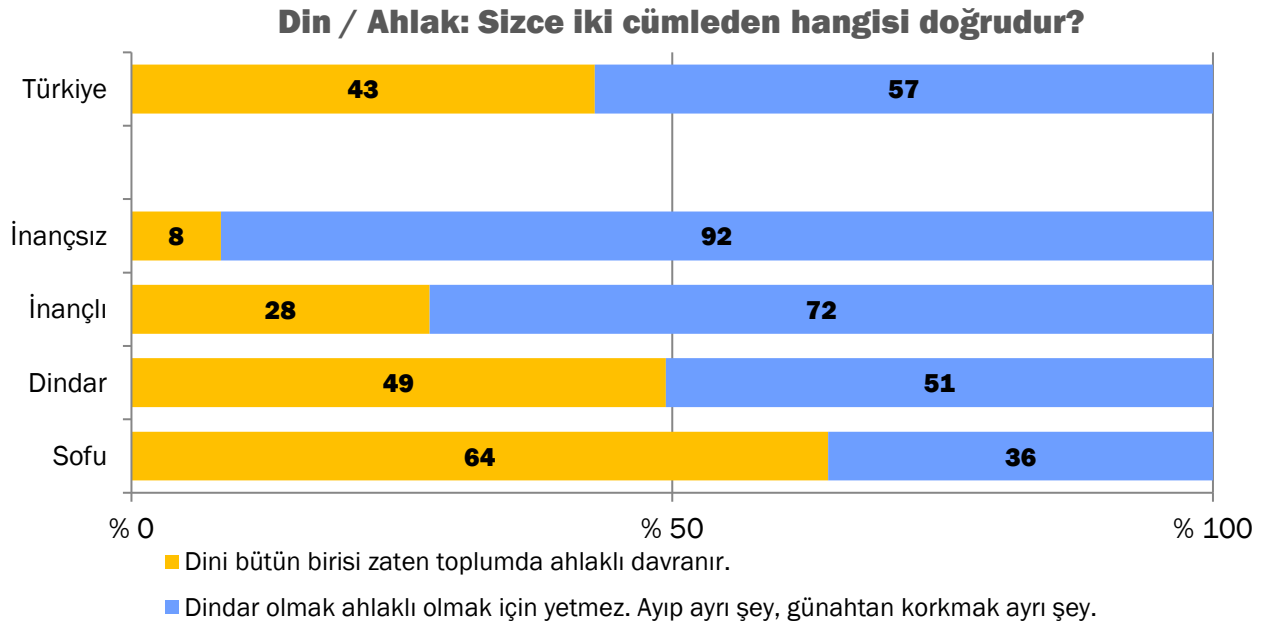
Takip eden grafikte de görüldüğü üzere kişilerin siyasi görüşü hukukun kaynağı konusundaki ayrışmanın en temel göstergelerinden biri oluyor. Her beş Ak Partili'den dördü hukukun toplumun ahlaki değerlerinden ortaya çıktığını savunurken, bu oran MHP'lilerde her beş kişiden üçüne, CHP'de yaklaşık olarak iki kişiden birine ve HDP'de bu oranın dahi altına düşüyor. Haliyle kişinin iktidara yakınlığı ile hukukun kaynağına bakış arasında doğrudan bir ilişki gözlemliyoruz. Başka bir deyişle, kanunlara dair şüpheyle yaklaşmak, gene bir sistem eleştirisi olabileceği gibi, Türkiye'nin kendine özgü siyasi ikliminde kişinin kendini sistemin ne kadar içinde ya da dışında gördüğünün göstergesi olarak da anlaşılabilir.

Yine benzer fikir ayrılığı noktalarını tespit edebilmek amacıyla bu ay görüştüğümüz kişilere hukuk ve ahlak ilişkisinin yanında din ve ahlak arasındaki ilişkiye dair de genel bir soru yönelttik. Öncelikle, yine bir önceki soruda olduğu gibi son beş yıl içinde cevap dağılımlarında neredeyse hiçbir değişiklik olmadığını görüyoruz. Toplumun yaklaşık yüzde 57'si dindar olmayı ahlaklı olmaktan ayrı görüyor, yüzde 43'ü ise dindar birinin zaten ahlaklı davranacağı tezini savunuyor. Haliyle din ve ahlak bağlamında kampların büyüklük olarak birbirlerine daha çok yaklaştıklarını görüyoruz.

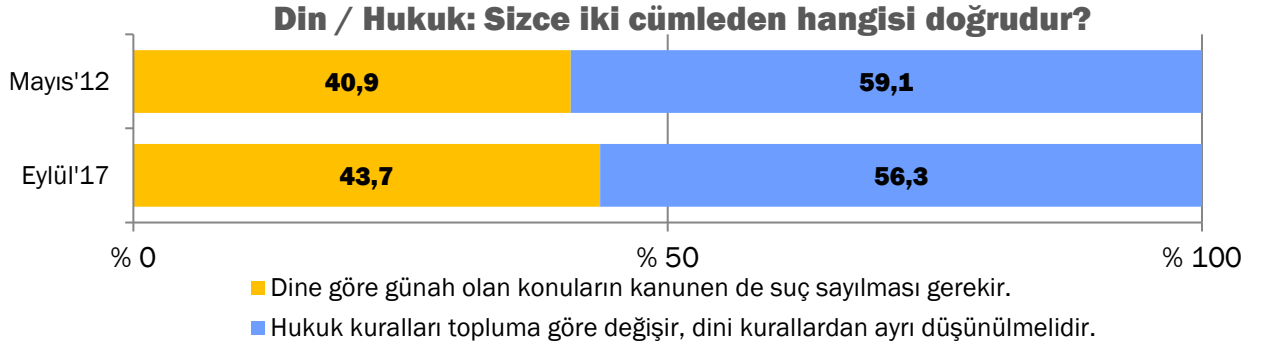

Görüştüğümüz kişilerin dindarlık seviyeleri ise ayıp ve günah ilişkisinde farklı düşünceleri daha belirgin şekilde göz önüne seriyor. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, dindarlık seviyesi arttıkça dindar olmak ve ahlaklı olmakla doğrudan örtüşüyor. Dindarlık seviyesi düştükçe de dindar olmak ile ahlaklı olmak arasında fark olduğu daha sık vurgulanıyor.

Toplumun yarısından fazlası din ve ahlak'ı birbirinden ayırıyor

Hukuk ve ahlak, ve din ve ahlak ilişkilerine dair sorduğumuz sorularda gün yüzüne çıkan toplumsal bölünmenin bir benzerini din ve hukuk ilişkisini irdelediğimiz aşağıdaki grafikte görüyoruz. Buna göre; toplumun yüzde 56'sının hukuk kurallarının din kurallarından ayrı düşünülmesi gerektiği düşüncesinde olduğunu görüyoruz. Yüzde 44 ise bunun tam tersi olarak dine göre günah olan konuların kanunen de suç olması gerektiğini savunuyor.

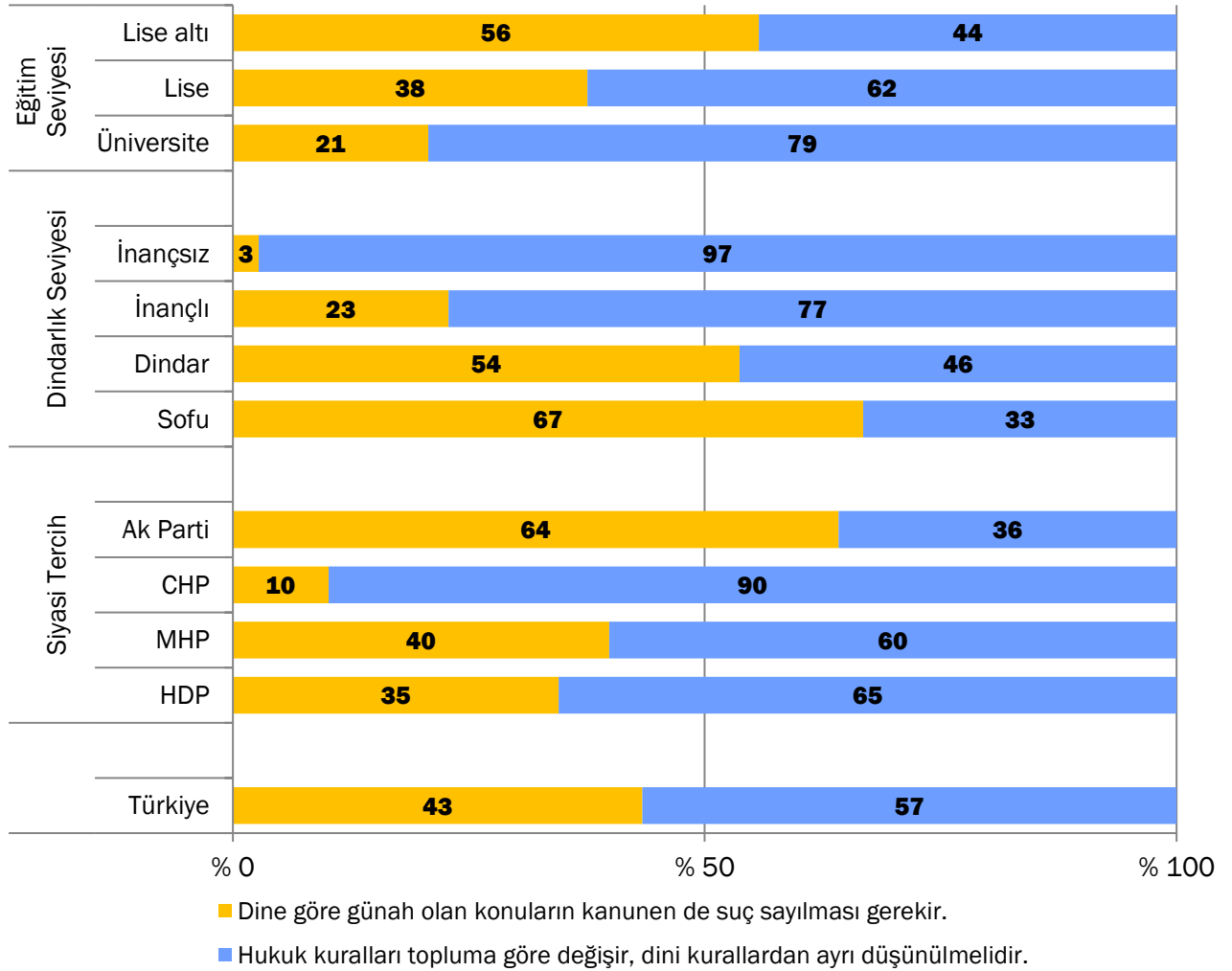
Peki dine göre günah olan konuların kanunen de suç sayılması gerektiğini savunanlar doğrudan şeriat mı istiyorlar? Bunun yanıtı elbette ki hayır. Örneğin toplumsal alanda içki içmenin cezası olsun mu (ve olursa ne olsun) diye sorduğumuzda bu grubun yüzde 12'si en ağır cezayı, yüzde 20'si hapis cezasını uygun görüyor - ancak yüzde 50'si para cezasını uygun görüyorlar. Kısacası bu grup içinde içki yüzünden kişinin toplum tarafından tecrit edilmesi gerektiğini düşünenler çoğunlukta değil. Zina da yine dinen yasaklanmış bir başka konu. Ancak verilen cevaplar içkiye gösterilen tepkiden çok daha ağır. Dine göre günah olan konuların kanunen de suç sayılması gerektiğini savunanların yüzde 47'si bir erkeğin eşini aldatması durumunda en ağır cezanın verilmesi gerektiğini belirtiyorlar – yüzde 25 ise hapis cezasını savunuyor. Bir kadının eşini aldatması durumunda da bu grubun yüzde 41'i en ağır cezayı ve yüzde 28 hapis cezasını uygun görüyorlar. Kısacası günah ile suç arasında eşitlik kurulmasını arzulayanlar için zina içkiye göre çok daha ciddi bir mesele ve bu nedenle çok daha ağır cezayı hak ediyor.

Takip eden grafikte ise, bu soruya verilen cevapların dağılımını seçmenliğe ve dindarlık seviyesine göre yeniden gözden geçiriyoruz. Buna göre; Ak Partili seçmenin din ve hukuk kurallarının düzenlenmesi konusunda temel olarak diğer partili seçmenlerden ayrıldığını görüyoruz. Her üç Ak Partiliden ikisi dine göre günah olan konuların kanunen suç sayılması gerektiğini belirtiyor. Bu oran MHP'li ve HDP'li seçimde tam tersine dönüyor ve yaklaşık her üç kişiden biri dine göre günah olan konuların kanunen suç sayılması gerektiğini belirtiyor. En keskin fark ise CHP'liler ve diğer bütün partililer arasında: sadece her on CHP'liden biri dine göre günah olan konuların kanunen de suç sayılması gerektiğini belirtiyor.

Dindarlık seviyesi arttıkça ise yine dine göre günah olan konuların kanunen suç sayılması gerektiğini belirtenlerin oranı yükseliyor. Dindarlık seviyesi düştükçe bu oran da düşüyor.

Sizce aşağıdaki iki cümleden hangisi doğrudur?

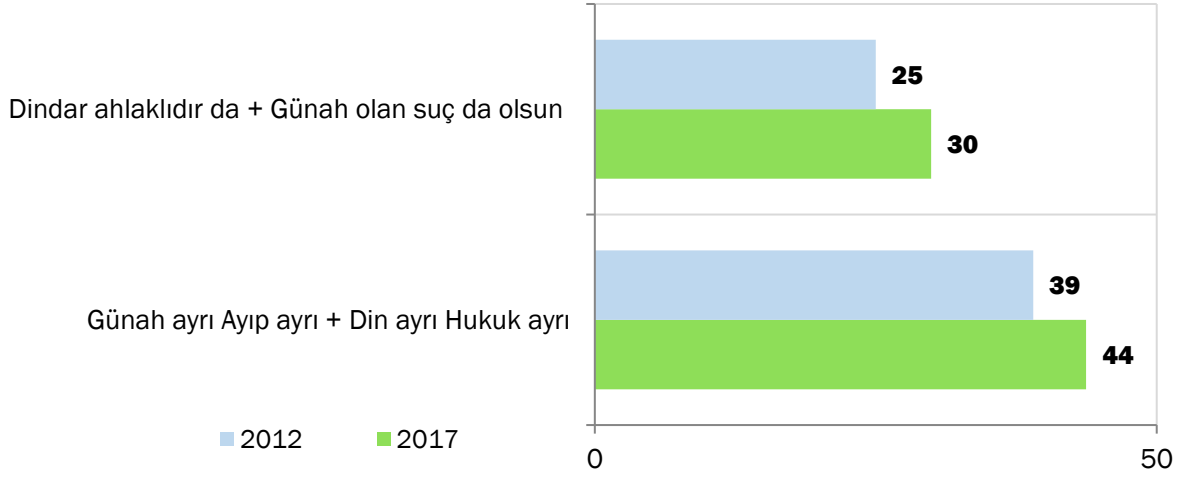

Mayıs'12 tarihli araştırmamızda tespit ettiğimiz en önemli noktalardan biri toplumun hâlihazırda suç olarak nitelendirdiği durumların ayıp olarak nitelendirdiği durumlarla büyük oranda paralellik gösterdiği olmuştur. Yine benzer şekilde toplumun hukuka yansıtılmak istediği, diğer bir deyişle suç olması gerektiğini düşündüğü unsurların kaynağını günah olarak tanımlanandan ve halk içinde ayıplanandan aldığını gözlemlemiştik. 5 yıl sonra da yine benzer toplumsal eğilimleri gözlemliyoruz. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere toplumun yüzde 30'u hem "dindar ahlaklıdır" hem de "günah olan kanunen de suç olsun" fikrini savunuyor. Yüzde 44 ise tam tersi istikamette fikir beyan ediyor, hem günahla ayıbın ayrı olduğuna hem de dinle hukukun ayrı olduğuna inanıyor.

Bu oranlar 2012 yılından beri şu şekilde değişmiş: hem "dindar ahlaklıdır" hem de günah olan suç da olsun" diyenler 5 puan, hem "günah ayrı ayıp ayrı" hem de "din ayrı hukuk ayrı" diyenler 5 puan artmış. İki grubun da artmasıyla aslında toplumsal kutuplaşmanın gitgide keskinleştiğini ve ortadaki grubun (toplumda on kişiden birini iki uca kaybedecek şekilde) gitgide azaldığını görüyoruz.

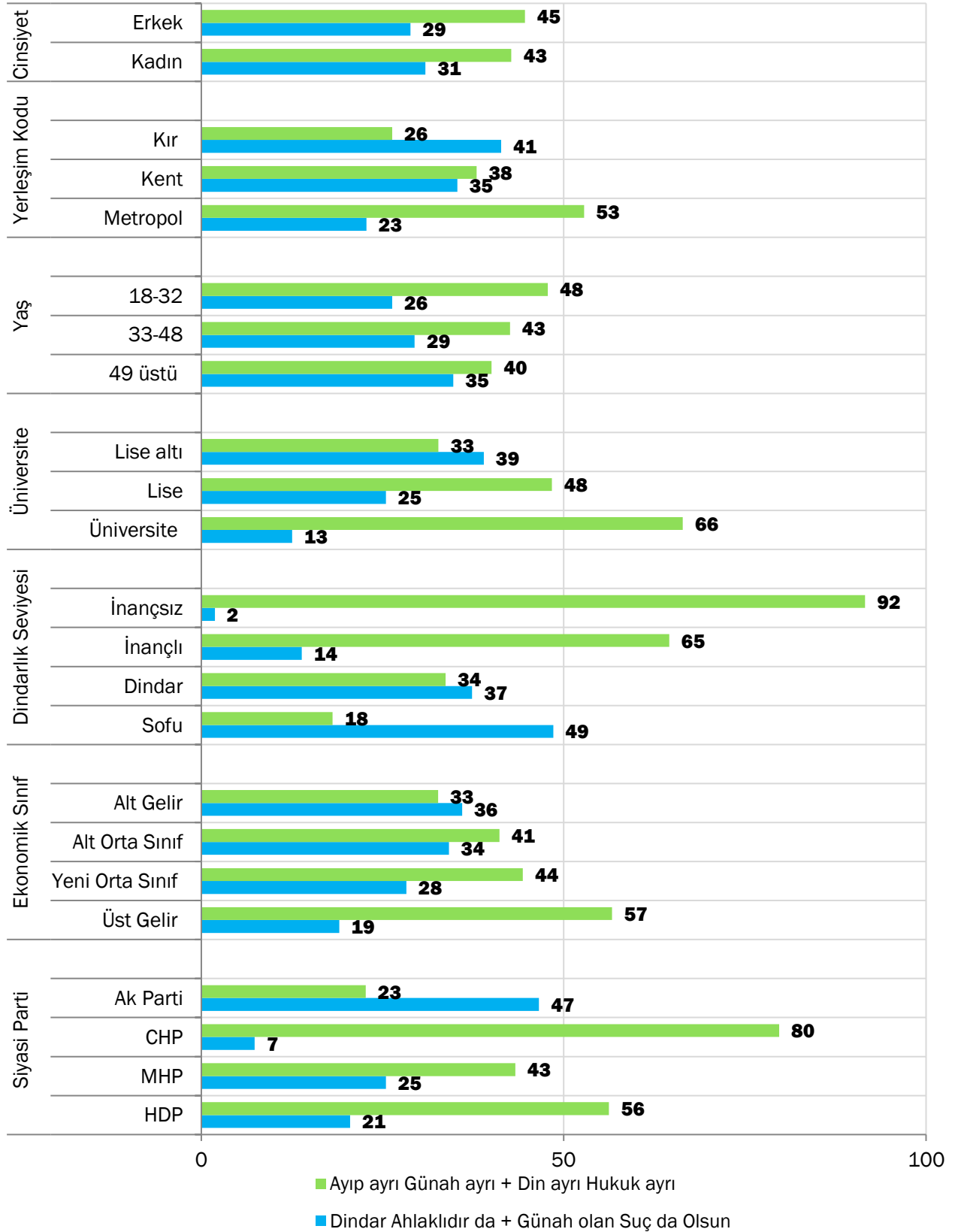
Din ve ahlak ilişkisine dair farklı fikirler

Takip eden grafikte ise demografik farklılıklara göre din-hukuk-ahlak ilişkisine bakışı görüyoruz. En keskin farklılıkları farklı dindarlık seviyesi grupları ve partili seçmenler arasında görüyoruz. Ancak en az bunun kadar önemli olan bulguya göre; kırdan kente gidildikçe, yaş düştükçe ve eğitim seviyesi arttıkça hem “günah ayrı, ayıp ayrı” hem de “din ayrı, hukuk ayrı” diyenlerin oranı anlamlı derecelerde artıyor, “dindar ahlaklıdır” ve “günah olan suç olsun” diyenlerin oranı ise azalıyor. O halde, mevcut kentleşme, artan eğitim düzeyi ve nüfusun giderek artacak olması eğilimlerinden yola çıkarak bu oranların gelecekte de artacağını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Dinin hukuk ve ahlakla ilişkisine farklı bakan grupların demografik özellikleri

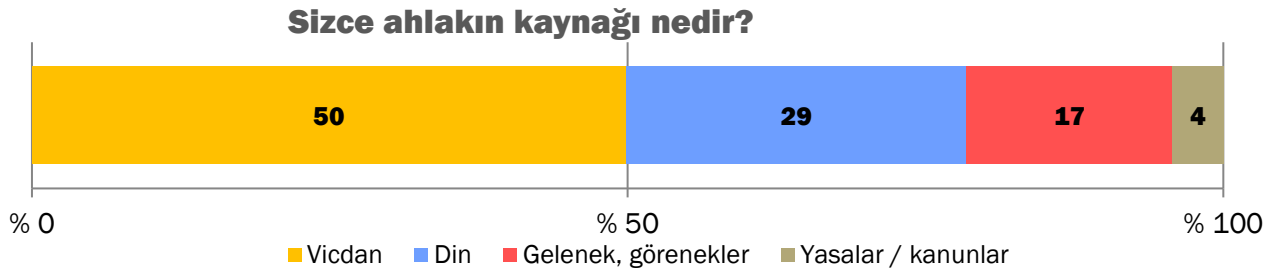

2.3. Hangi Konular Ne Kadar Ayıp, Günah veya Suç

2.3.1 Genel Toplumsal İnanış

Bu bölümde sözlük anlamlarına göre birbirinden ayrılan ayıp, günah ve suç kavramlarının toplum nezdinde ne kadar örtüşüp örtüşmediğini daha detaylı şekilde inceleyeceğiz. Ancak, ilk olarak toplumun genel prensiplerine kısaca bakmak ve ondan sonra bunların kişisel anlam ve ahlak dünyalarına ne kadar yansıdığı üzerine eğilmek gerekiyor. Önceki sayfalarda da yer verdiğimiz aşağıdaki grafik, toplum nezdinde ahlakın kaynağının öncelikli olarak kişinin kendi muhakemesi olduğunu yansıtıyor: toplumun yarısı ahlakın kaynağı olarak “vicdan”ı gördüğünü belirtmiş. Diğer yüzde 50 ise ahlakın adı konulmuş konulmamış çeşitli toplumsal yasalar ile şekil bulduğu görüşünde. Fakat bu zıtlık, ahlaki görev ve sorumlulukları ilgilendiren meselelerde temel bir ayrışmaya tercüme olmuyor – ancak ilerleyen sayfalarda göreceğimiz üzere kişinin eğitim ve dindarlık seviyeleri ile doğrudan ilintili. Eğitim seviyesi arttıkça ahlakın kaynağını kişinin kendisi olarak görenlerin oranı, dindarlık seviyesi arttıkça ahlakın kaynağının çeşitli dini ya da toplumsal kurallar olduğunu belirtenlerin oranı artıyor.

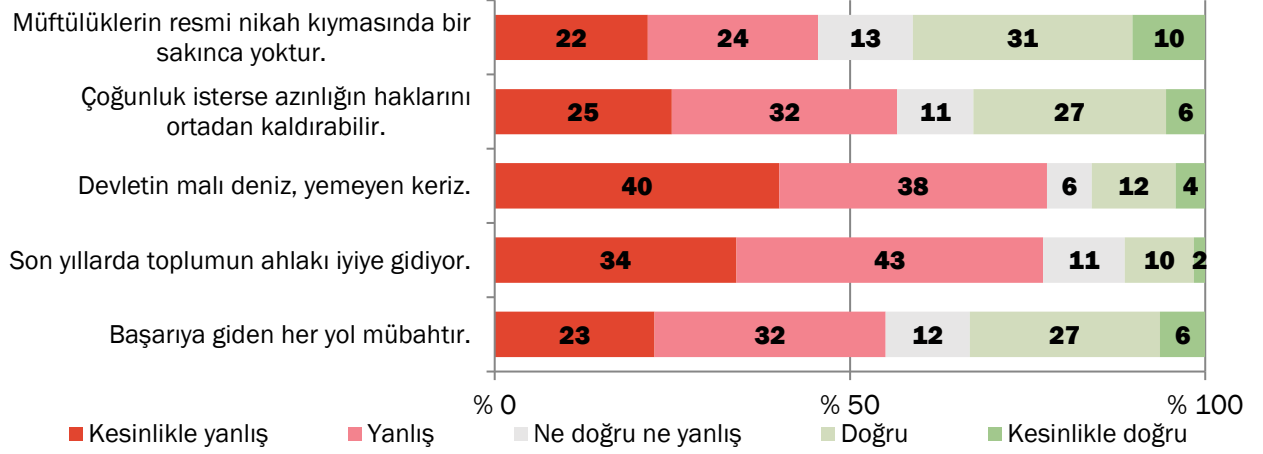
Görüştüğümüz kişilere bazı önermeler okuduk ve aşağıdaki grafikte ise verdikleri cevapları görüyoruz. Müftülüklerin resmi nikâh kıymasında sakınca olmadığı görüşüne, “başarıya giden her yol mübahtır” ve “çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldırabilir” önermelerine toplumun yaklaşık üçte biri katılırken, yine üçte biri karşı çıkıyor. “Devletin malı deniz, yemeyen keriz” ifadesi ve son yıllarda toplumun ahlakının iyiye gittiği görüşü ise ancak yüzde 10-15 mertebesine onay görüyor.

Bu cevaplar kendi başına açıklayıcı değil, ancak toplumsal ayrışma noktalarının koordinatlarını bize dolaylı olarak gösteriyorlar: “nikâh kıyma” ya da “demokrasinin tanımı” gibi bu meselelerin bazıları bütün toplumu ilgilendiren sonuçlar üretebilecekken, “başarıya giden her yol mübahtır” önermesine verilen cevaplar kişinin kendisine özel hayat şartları çerçevesinde değerlendirilmeli.

Müftülerin resmi nikâh kıyması konusu daha sonra kapsamlı olarak ele alınacaktır.

Aşağıdaki okuyacağım durum ve görüşlerin KENDİ AHLAKİ DEĞERLERİNİZE göre ne kadar doğru veya yanlış olduğunu söyler misiniz?

Aşağıdaki tablo bu beş önermeye verilen cevaplar arasındaki korelasyonları² gösteriyor. En yüksek korelasyon “Başarıya giden her yol mübahtır” ile “Devletin malı deniz, yemeyen keriz” önermeleri arasında görülüyor. Bu ilişki şaşırtıcı olmasa da ilk önermenin, toplumun ahlakının iyiye gittiğine ve çoğunluğun azınlık haklarını kaldırabileceğine dair önermelerle korelasyon içinde olması endişe verici olarak değerlendirilebilir.

Korelasyon tablosu	Başarıya giden her yol mübahtır.	Son yıllarda toplumun ahlakı iyiye gidiyor.	Devletin malı deniz, yemeyen keriz.	Çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldırabilir.	Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.
Başarıya giden her yol mübahtır.	1	,19	,37	,34	,12
Son yıllarda toplumun ahlakı iyiye gidiyor.	,19	1	,09	,14	,23
Devletin malı deniz, yemeyen keriz.	,37	,09	1	,29	-,01
Çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldırabilir.	,34	,14	,29	1	,18
Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.	,12	,23	-,01	,18	1

² Diğer bir ifadeyle, bir önermeyi doğru bulma hali arttıkça, diğer bir ifadeyi doğru bulma halinin ne derece olası olduğunu ortaya koyuyor ve 1 değeri iki önermenin birbiriyle tamamen ilişkili olduğunu ve bu olasılığın yüzde 100 olduğunu, -1 değeri ise yine tamamen ilişkili olduklarını bir önermeye doğru bulma hali arttıkça, diğerini yanlış bulma halinin arttığını, yani ters korelasyon olduğunu gösteriyor.

2.3.2 Ayıp, Günah, Suç Soru Modeli

Aşağıdaki tablo, ayıp, günah ve suça dair sorularda kullandığımız ölçekleri ve konuları bir arada gösteriyor. Her bir satırda görülebileceği gibi, tek bir konu üç farklı soru ile ele alındı. Örneğin ticarete hak yemek konusu, ayıp sorularında inşaatlarda malzeme çalmak örneği ile, günah sorularında sahte bal örneği ile ve suç sorularında gıdaya maliyet düşürecek katkılar üzerinden soruldu.

Mayıs'12 Barometresi temasında gösteriş, özendirme, organ bağıışı, eşcinsellik gibi farklı konular da ele alınmıştı, ama muhafazakârlığa dair karşılaştırmada öncelik vermeyerek çıkardık ve başka sorular da sorma fırsatı elde ettik.

	AYIP/ AHLAK		GÜNAH		SUÇ/CEZA
	ÇOK AYIP	ÖLÇEK	GÜNAH	ÖLÇEK	EN AĞIR CEZA NE İSE O VERİLMELİ
	AYIP				HAPİS CEZASI VERİLMELİ
	NE AYIP NE DEĞİL		GÜNAH DEĞİL		PARA CEZASI VERİLMELİ
	AYIP DEĞİL				TOPLUM DIŞINDA TEDAVİ EDİLMELİ
	AYIP OLACAK BİR ŞEY DEĞİL		GÜNAH İLE İLGİSİ YOK		SUÇ OLMAMALI
TİCARETE HAK YEMEK	İnşaatlarında maliyeti düşürmek için çimentodan, demirden çalmak		Sahte bal üretip hakiki bal diye piyasaya sürmek		Maliyeti düşürmek için süte su, kaşar peynire patates, ete at eti karıştırmak
DEVLETTE HAK YEMEK	Az vergi vermek için kazancını eksik göstermek		Vergi beyanını eksik vermek ve gerektiğinden az vergi ödemek		Vergi kaçırmak
TRAFİKTE HAK YEMEK	Acil olmasa bile trafikte takılmamak için emniyet şeridinde girmek		Trafikte, yol sıkışırken emniyet şeridinden öne geçmek		Trafikte sıranın önüne geçmek
İÇKİ İÇMEK	Piknik yerinde içki içmek		GÜNAH DEĞERLENDİRMESİNDE SORULMADI		Topluma açık alanlarda alkol tüketmek
NIKÂHSIZ BERABER YAŞAMAK	Resmi veya imam nikâhı olmayan bir kadın ve erkeğin bir arada aynı evde yaşaması		Evli olmayan sevgililerin bir arada yaşaması		Nikâhsız çiftlerin aynı evde oturması
EVLİLİK DIŞI İLİŞKİ	Evli bir adamın ya da kadının eşi dışında başka biriyle ilişki yaşaması		Bir erkeğin ya da kadının eşini aldatması		Evli insanların eşlerini aldatması / zina

2.3.3 Hak Yemek

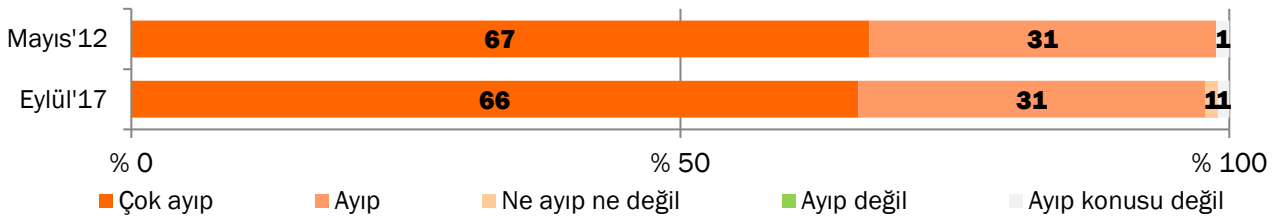
Temel olarak hak yemek konusunda üç unsura göre verilmiş cevapların birbiriyle benzerlik içerdiğini belirtmek mümkün. Grafikleri okumayı kolaylaştırmak amacıyla “ayıp konusu değil”, “günah konusu değil” ve “suç olmamalı” cevaplarının oranına bakmak ve bu oranlar üzerinden karşılaştırmalı olarak düşünmek yerinde olacaktır. Yine benzer şekilde, “günah” cevabı ile “çok ayıp” ve “ayıp” cevaplarının toplamı genelde birbirlerine paralellik göstermektedir.

Ticarette hak yemek

Ticarette hak yemek ayıp, günah ve suç açısından değerlendirilen bütün konular arasında üç unsurda birden en fazla negatif yaklaşımda bulunulan konuların başında geliyor. Örneğin, toplumun yaklaşık olarak yüzde 97’si “inşaatlarda maliyeti düşürmek için çimentodan, demirden çalmayı” ya çok ayıp ya da ayıp buluyor – ve bu oran son 5 yıl içinde değişmemiş. Yine benzer oranda bir insan “sahte bal üretmeyi” günah olarak değerlendiriyor ve yine bu oran son 5 yıl içinde değişmemiş.

Ticarette hak yemenin cezası için ise yüzde 38 “en ağır ceza”yı uygun görürken, yüzde 34 “hapis cezası”nı savunuyor. Burada şaşırtıcı olan, son 5 yıl içinde “en ağır ceza” diyenlerin oranınının 11 puan düşmesi ve “para cezası” şikkını savunanların yüzde 8 oranında artması.

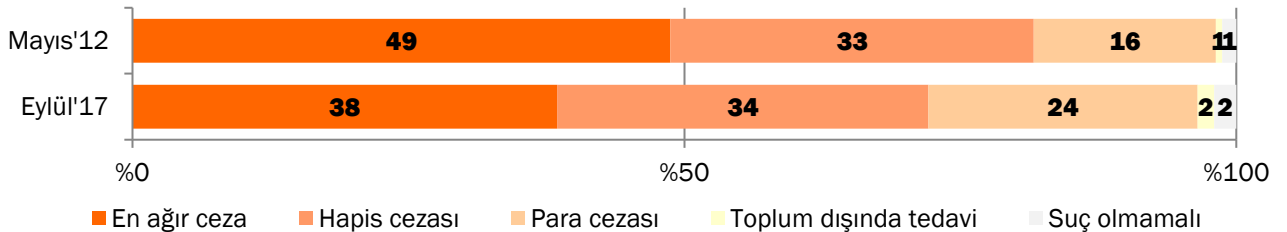
"İnşaatlarda maliyeti düşürmek için çimentodan, demirden çalmak."

"Sahte bal üretip hakiki bal diye piyasaya sürmek."

"Maliyeti düşürmek için süte su, kaşar peynire patates, ete at eti karıştırmak."

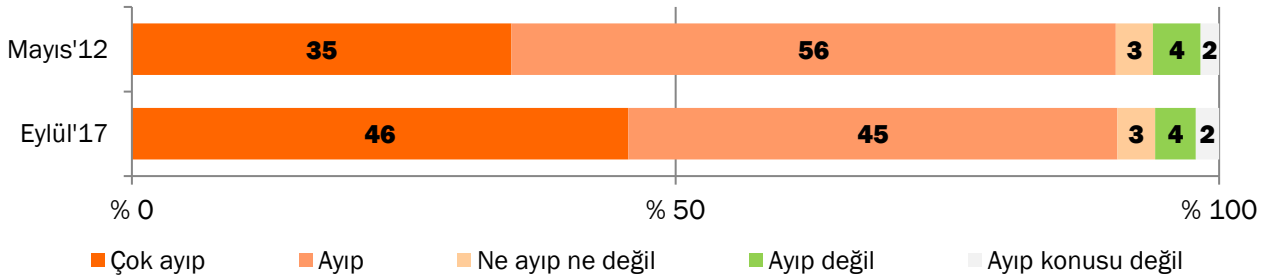

Devlette hak yemek

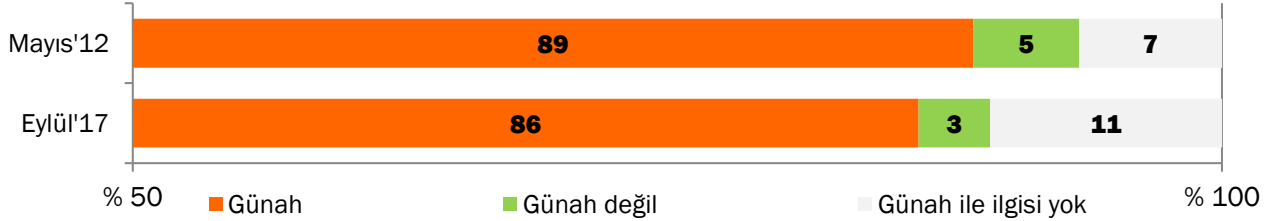
Vergi meselesine eğildiğimizde de, hem yine son 5 yıl içinde oranların pek değişmediğini hem de “günah” ve “ayıp” seçeneklerinin benzer oranlarda zikredildiğini görüyoruz. Toplumun yüzde 91’i “az vergi vermek için kazancını eksik göstermeyi” ya çok ayıp ya da ayıp bulurken, yine yüzde 86 bunun günah da olduğunu belirtiyor.

Vergi kaçırmamanın cezası ne olsun diye sorduğumuzda ise toplumun yarısı “para cezası” seçeneğini zikrediyor. Yüzde 16 “en ağır ceza”yı uygun görürken, yüzde 26 “hapis cezası” seçeneğini uygun görüyor.

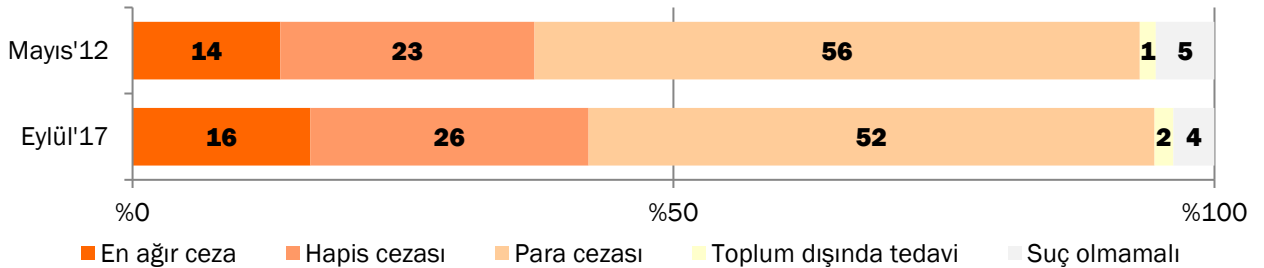
"Az vergi vermek için kazancını eksik göstermek."

"Vergi beyanını eksik vermek ve gerektiğinden az vergi ödemek."

"Vergi kaçırmak."

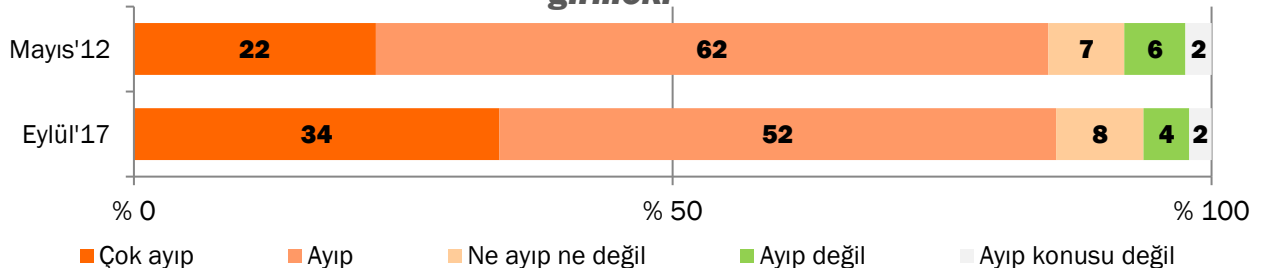
Trafikte hak yemek

Son beş yılda “emniyet şeridine girmenin” çok ayıp olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 12 artmış, ancak çok ayıp ya da ayıp seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranında pek fazla bir değişiklik olmamış: emniyet şeridine girmenin çok ayıp ya da ayıp olduğunu belirtenlerin oranı toplamda yüzde 86 olarak gerçekleşmiş.

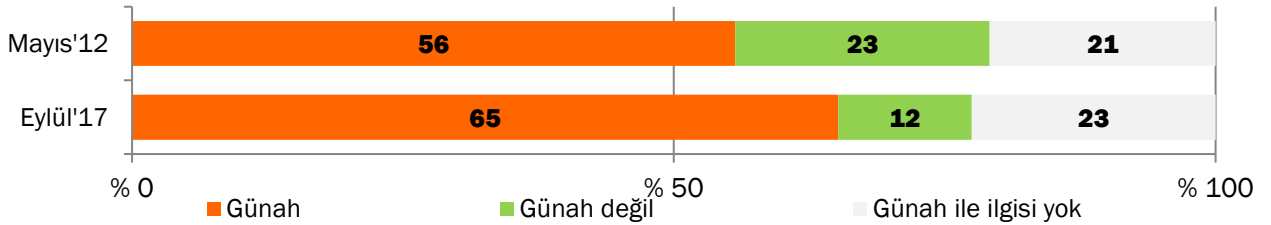
Emniyet şeridine girmenin günah olduğunu belirtenler ise son 5 yılda 9 puan artmış ve yüzde 65 olmuş.

Toplumun yüzde 70'e yakınlık bir kısmı ise “trafikte sıranın önüne geçmenin” para cezası ile cezalandırılması gerektiğini düşünüyor – son 5 yılda ise anlamlı bir değişiklik meydana gelmemiş.

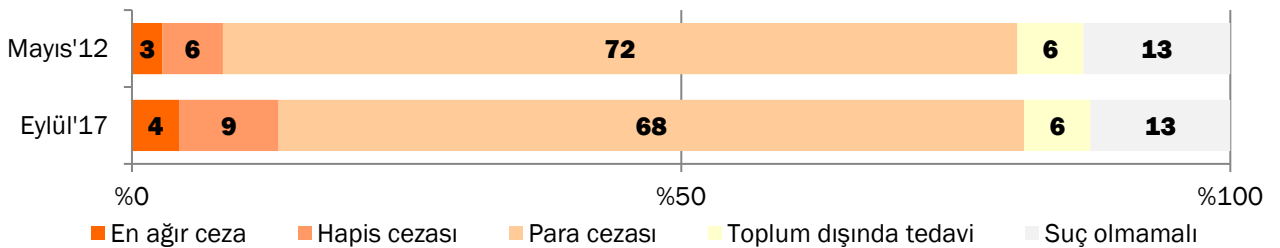
"Acil olmasa bile trafikte takılmamak için emniyet şeridine girmek."

"Trafikte, yol sıkışırken emniyet şeridinden öne geçmek."

"Trafikte sıranın önüne geçmek."

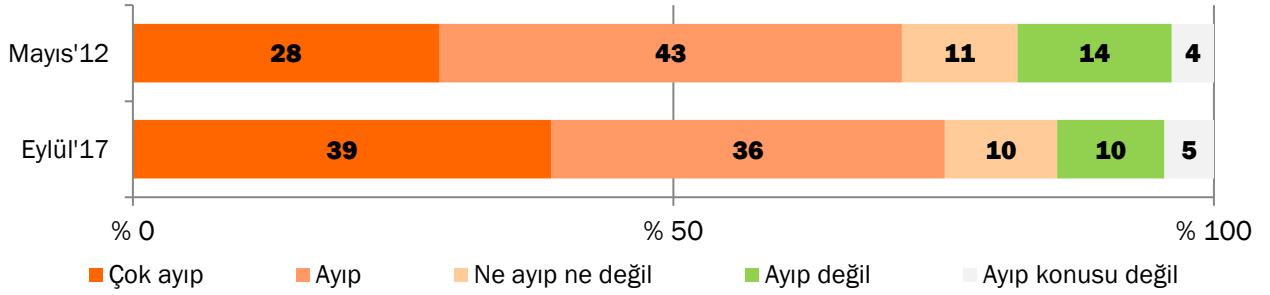

2.3.4 İçki İçmek

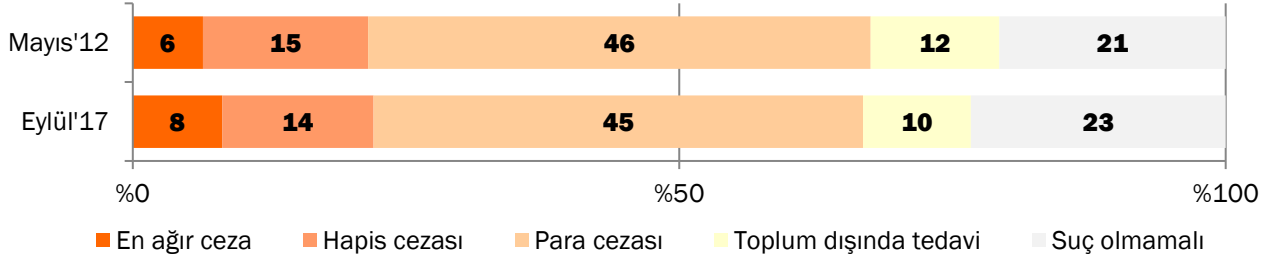
İçki içmenin günah olup olmadığını sormadık, ancak aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere toplumsal bir mekânda içki içmenin “çok ayıp” olduğunu belirtenlerin oranı son 5 yılda 11 puan artmış, ancak çok ayıp ve ayıp seçeneğini işaretleyenlerin son toplamı pek fazla değişmemiş. 2012 yılında yüzde 71 çok ayıp ve ayıp seçeneklerini verirken, 2017 yılında bu oran yüzde 75'e gelmiş.

Toplumsal alanda içki içmenin cezası konusunda ise yine son 5 yılda önemli bir değişiklik olmamış. Yüzde 8 “en ağır ceza” ve yüzde 14 “hapis cezası” seçeneklerini işaretlemiş – kısacası toplumun dörtte biri şu anki düzenlemelerden daha sert bir düzenleme istediğini belirtmiş. Yaklaşık olarak yüzde 45 ise “para cezası” seçeneğini zikretmiş – ve yine yaklaşık olarak her dört kişiden biri “suç olmamalı” seçeneğini işaretlemiş. İki uçtaki cevaplarda ikişer puan artış olması dikkat çekiyor.

"Piknik yerinde içki içmek."

"Topluma açık alanlarda alkol tüketmek."

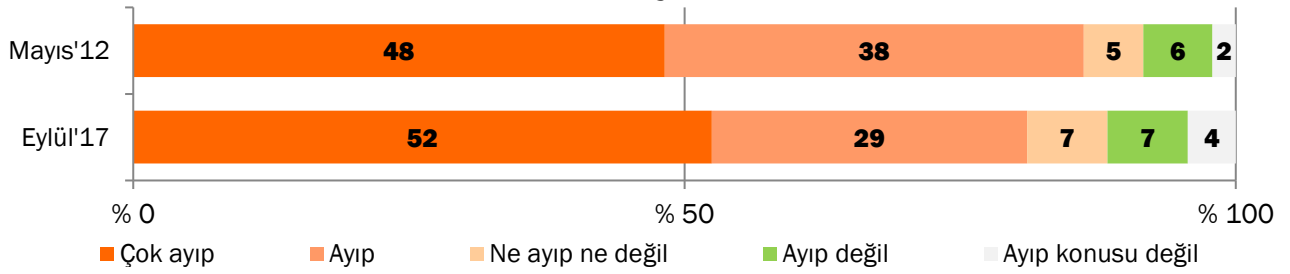

2.3.5 Evlilik Dışı İlişki

Resmi veya dini nikâhı olmayan bir kadın ve erkeğin bir arada aynı evde yaşaması çok büyük oranda ayıp ve günah olarak görülüyor ve suç olması gerektiğini savunanlar çoğunlukta. Yüzde 81 çok ayıp veya ayıp bulunuyor ve bu oran Mayıs 2012'den bu yana 5 puan azalmış. Günah olduğunu düşünen yüzde 85'lik kesimde ise değişim görülüyor. Her ne kadar dörtte bir nikâhsız beraber yaşamanın suç olmaması gerektiğini savunsa ve bu oran 5 yıl içinde değişmemişse de, en ağır ceza gerektiğini savunanlarda 5 puanlık artış dikkat çekiyor.

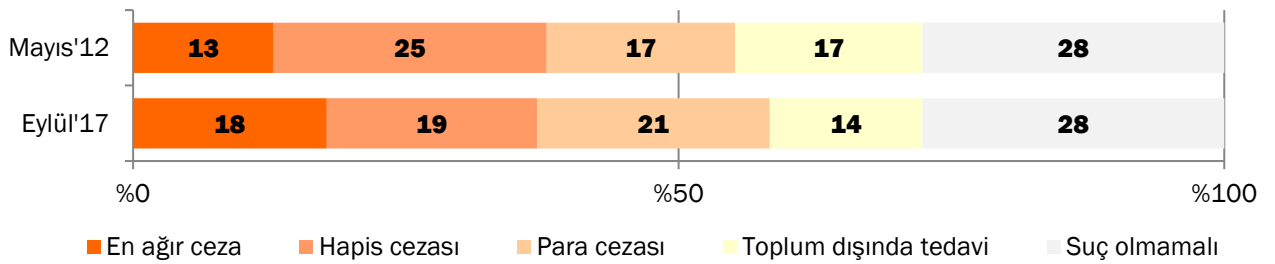
"Resmi veya nikahı olmayan bir kadın ve erkeğin bir arada aynı evde yaşaması."

"Evlili olmayan sevgililerin bir arada yaşaması."

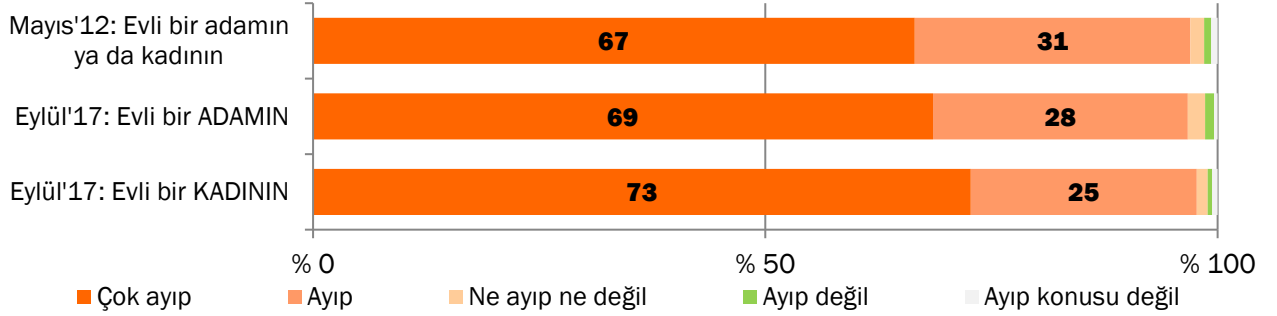
"Nikahsız çiftlerin aynı evde oturması."

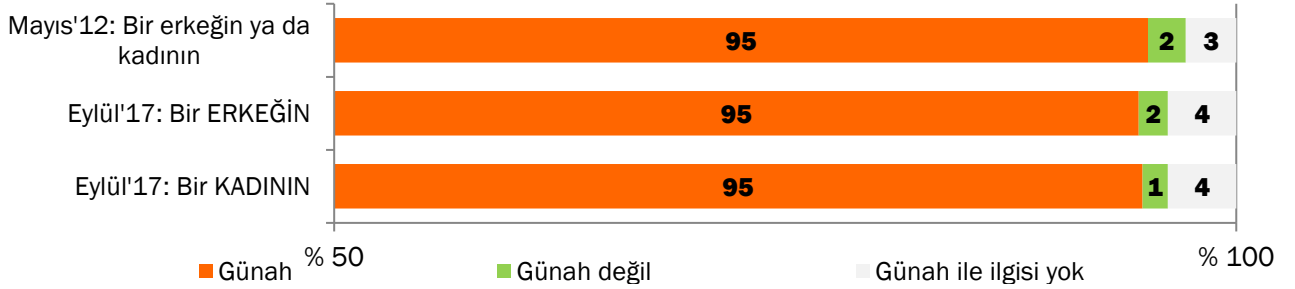

Ayıp, günah, suç soru modelinde toplumsal cinsiyete dair bir diğer konu evli kişilerin eşlerini aldatması üzerine idi. Bu araştırmada bu konuyu ele alırken, toplumun kadının ve erkeğin zina yapmasına farklı bakıp bakmadığını anlamak üzere ayrı ayrı sorduk. Aşağıdaki üç grafikten de görüldüğü gibi toplum zinaya sert şekilde karşı çıkıyor ve 2012'den bu yana temelde bir değişim görülüyor.

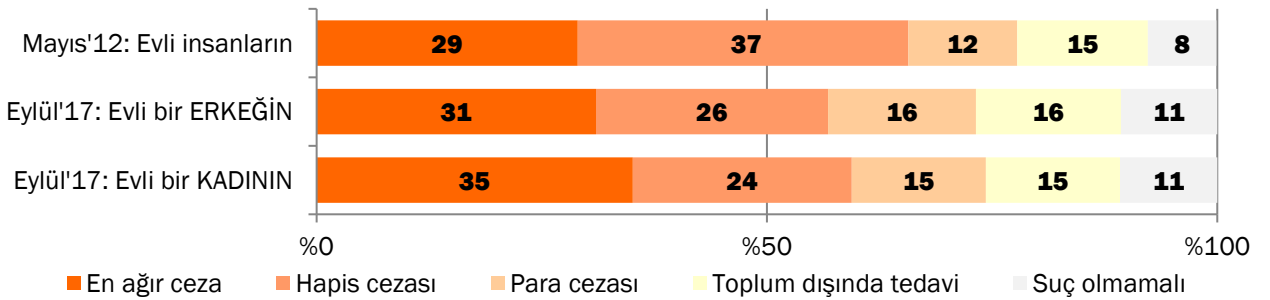
"Evli bir adam veya kadının eşi dışında başka biriyle ilişki yaşaması."

"Bir erkeğin ya da kadının eşini aldatması."

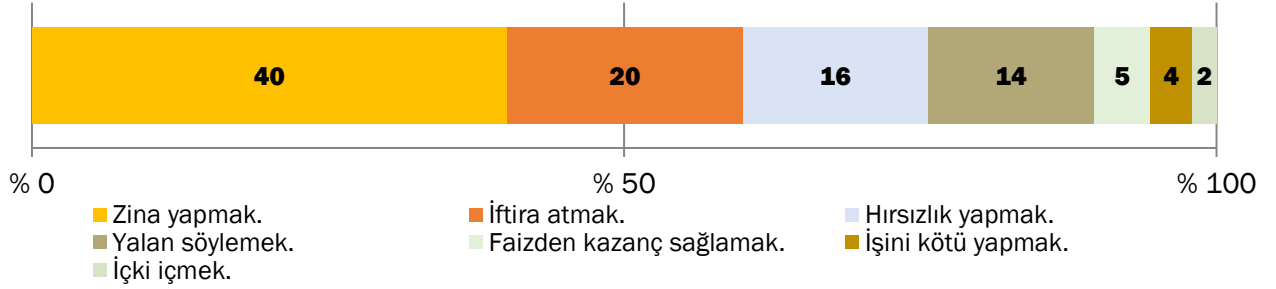
"Evli insanların eşlerini aldatması / zina."

Gerek evli olmayan çiftlerin bir arada yaşaması şeklinde olsun, gerek evli kişilerin eşlerini aldatması şeklinde olsun, toplumun zinaya olan bu bakışını bir diğer sorumluzla teyit edebiliyoruz. Toplumun büyük kısmı zina yapmayı en ahlak dışı davranış olarak addediyor. Bunu sırasıyla iftira atmak, hırsızlık yapmak ve yalan söylemek takip ediyor.

Sizce aşağıdaki davranışlardan hangisi en ahlak dışıdır?

2.3.6 Toplumsal Cinsiyete Bakış

Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanlar, temelde iki konuyu tartışıyorlar: İnsanların cinsiyetleri ne olursa olsun, hayatta önlerine eşit fırsatlar sunulabilmesi ve kişinin beden bütünlüğü.

İlkinde, kadınların bazı meslekleri yapamayacakları, anneliğin kadının var olma amacı ve doğal görevi olduğu, kadın olmanın ve erkek olmanın önceden belirlenmiş tutumlar, davranışlar, ilgi alanları gerektiği gibi toplumsal rollerin ve normların dayatılmasının eşit fırsatlar sunulmasının önünde engel olduğunu savunuyorlar. Buna göre erkek olsun, kadın olsun insanların nasıl giyinecekleri, hangi cinsiyetten insanlara ilgili duyacaklarına, yani cinsel yönelimlerine, hangi mesleklere sahip olacaklarına dair beklentilerin toplumdaki kültür içinde zamanla şekillenmiş olduğunu ve bu beklentilerin çoğunlukla erkek olmayı daha üstün kılacak şekilde ataerkil olduğunu ve toplumun insanları devlet veya din üzerinden şekillendirdiğini ortaya koyuyorlar. Buna göre örneğin bir kadının evlilik dışı ilişki yaşamaya bir erkeğin evlilik dışı ilişki yaşamaya farklı bakılmasına karşı çıkıyorlar. Benzer şekilde eşcinsel birinin örneğin belediye başkanı olması ile eşcinsel olmayan birinin olması arasında bir fark olmadığını, yaptıkları işin niteliğine göre değerlendirilmeleri gerektiğini savunuyorlar.

İkinci konu olan bedensel bütünlük tartışmasında ise, kişinin kendi bedeni ile ilgili kararları kendi vermesi ile ilgili: yine, toplumun devlet veya din üzerinden beden bütünlüğüne çeşitli şekillerde karışmasına karşı çıkıyorlar. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanlar kimin ne kıyafet giyeceğine, çocuk doğurup doğurmayacağına, kürtajla aldırıp aldırılmayacağına, kiminle ilişkiye gireceğine devlet politikaları veya günah tanımları üzerinden karışılmasını, bedensel bütünlüğe tehdit olarak tanımlayarak karşı çıkıyorlar. Bu alanlar aynı zamanda bireysellik de ilgili.

Toplumun toplumsal cinsiyete bakışında ayıp, günah ve suç tanımlarının etkisini anlayabilmek için bir önceki bölümde ele aldığımız zina konusunun yanısıra, namus kavramını ve eşcinselliğe bakışı da bu bölümde ele aldık.

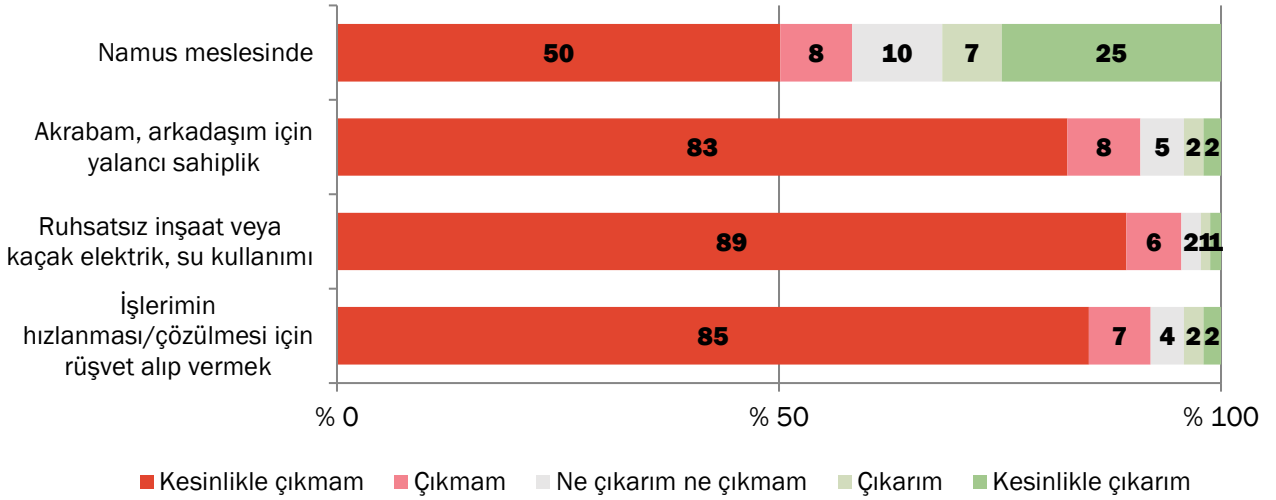
Çoğunluğun evli olmayan bir çiftin beraber yaşamasını ayıp, günah ve suç bulması, toplumun kişinin bedensel bütünlüğüne ve bireyselliğine müdahale edilebileceğine inandığını gösteriyor. Evli kişilerin eşini aldatmasına bakışında toplumun tutumunun aynı olduğunu söyleyebilir. Bir kadının eşi dışında biriyle ilişki yaşamaya bir erkeğin eşi dışından biriyle ilişki yaşamaya bakış da neredeyse aynı. Toplumun neredeyse

tamamı ikisini de çok yüksek oranlarda ayıp, günah ve suç olarak değerlendiriliyor. Oldukça ataerkil olan bir toplumda kadının ve erkeğin davranışları ile ilgili farklı yargılar olmaması oldukça çarpıcı ve aslında olumlu. Ancak, dikkatli bakıldığında kadınlar için zinaya çok ayıp diyenler erkekler içinde diyenlerden 4 puan, kadınlar için suç olarak en ağır cezayı uygun görenler, erkekler için görenlerden de 4 puan daha fazla. Dolayısıyla ataerkil bir toplum olduğumuzun ipucunu görebiliyoruz.

Bu ayki yüzyüze görüşmelerimiz sırasında kişilere hangi durumlarda kanun dışına çıkılabileceğini sorduk. Karşılaştırmalı olması bakımından diğer sorularla birlikte verdiğimiz namus meselesinin diğer seçeneklerden nasıl farklı algılandığı grafikte gün yüzüne çıkıyor. Buna göre toplumun yüzde 90'ı, hatta daha fazlası “yalancı şahitlik”, “ruhsatsız hizmet alımı” ve “rüşvet” konularında kanun dışına çıkmayacaklarını belirtirken, bu oran “namus meselesinde” yüzde 60'ın altına iniyor.

Hangi durumlarda kanun dışına çıkılabilir?

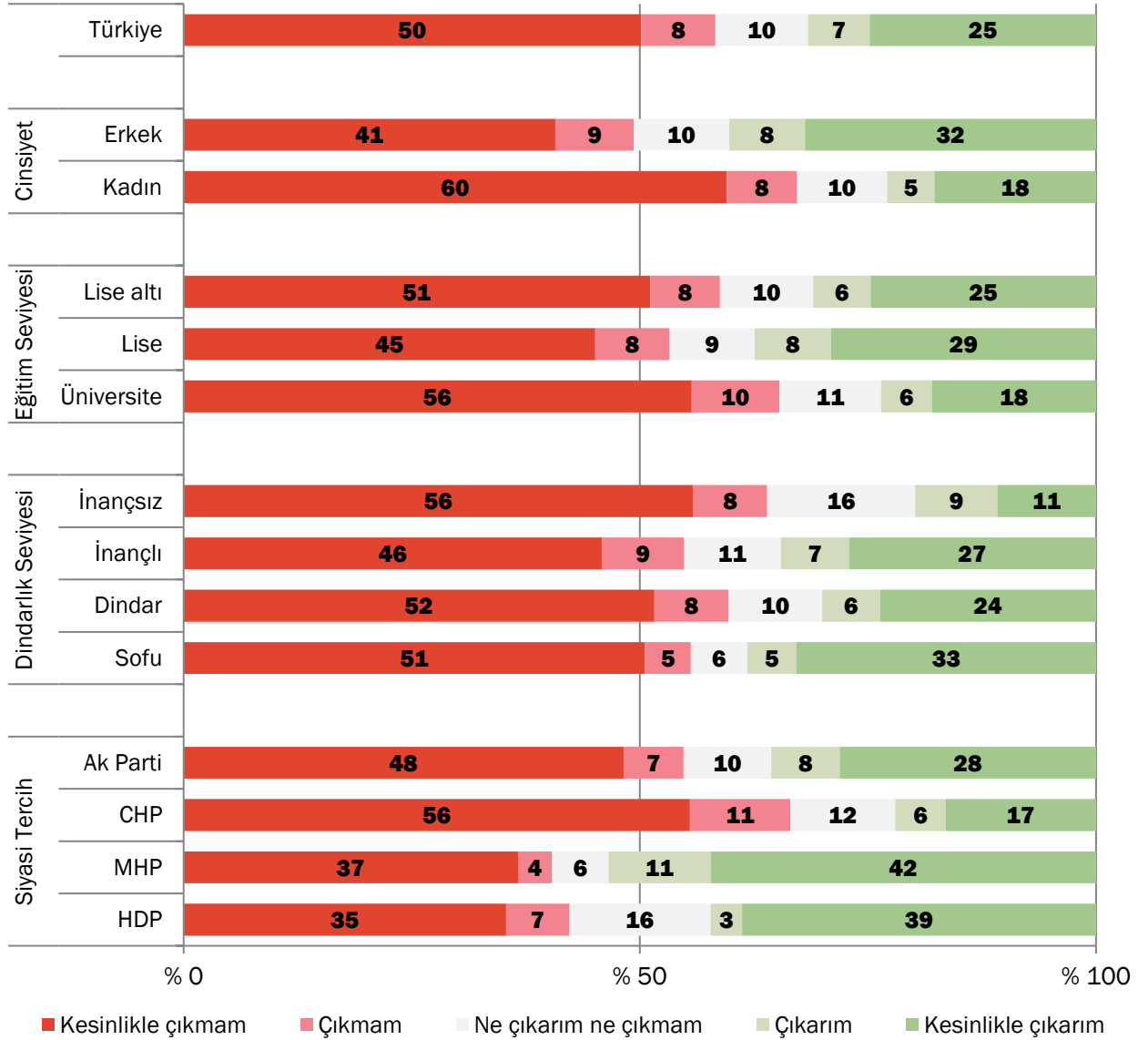

Erkeklerin üçte biri namus meselelerinde “Kesinlikle kanun dışına çıkarım” diyor

Takip eden grafikte ise “namus meselesinde kanun dışına çıkılabilir” önermesine farklı toplumsal kitlelerin ne derecede katıldığını görüyoruz. Yine önceki bölümlerde gösterdiğimiz gibi eğitim ve dindarlık seviyeleri arasındaki farklar önemli kırılımlar yaratıyor – siyasi parti seçmenliğinde de aynı durumu gözlemliyoruz. Bütün bunlara ek olarak, kişinin cinsiyeti de namus meselesini nasıl değerlendirdiğini önemli ölçüde belirliyor. Erkeklerin yüzde 70'e yakını namus meselesinde kanun dışına çıkılabilir derken, bu oran kadınlarda yüzde 50'ye düşüyor ve erkeklerin namus meselesinde başkasının bedensel bütünlüğü üzerinde söz hakkı olabileceğine daha fazla inandıklarını gösteriyor.

"Namus meselelerinde kanun dışına çıkılabilir."

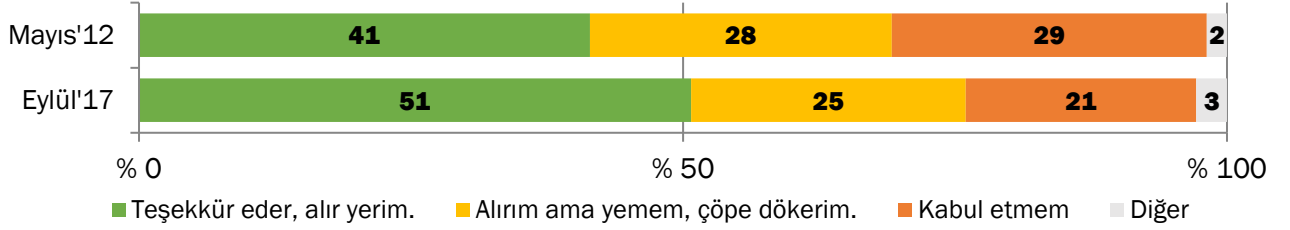

Eşcinsel komşuya hoşgöründe artış var

Cinsel yönelimle ilgili ilk soru eşcinsel bir komşunun aşure getirmesi ile ilgili ve kişinin eşcinsel olmasının, bir komşu olarak aşure getiriyor olmasının önüne geçip geçmeyeceğini, daha soyut düzlemde toplumsal cinsiyet eşitliğine bakışı anlamayı hedefliyor. Bulgulara göre toplumun yarısı, bu durumu normal karşılayacağını belirtiyor ve "teşekkür eder, alır yerim" cevabını veriyor. Dörtte biri ise alacağını ama yemeyip çöpe dökeceğini belirtmiş. Kabul etmeyecek olanlar yüzde 21 oranında. Beş yıl önceki araştırmaya kıyasla normal bir şekilde alıp yiyeceklerin 9 puan arttığını, kabul etmeyeceklerin ise 8 puan azaldığını görüyoruz.

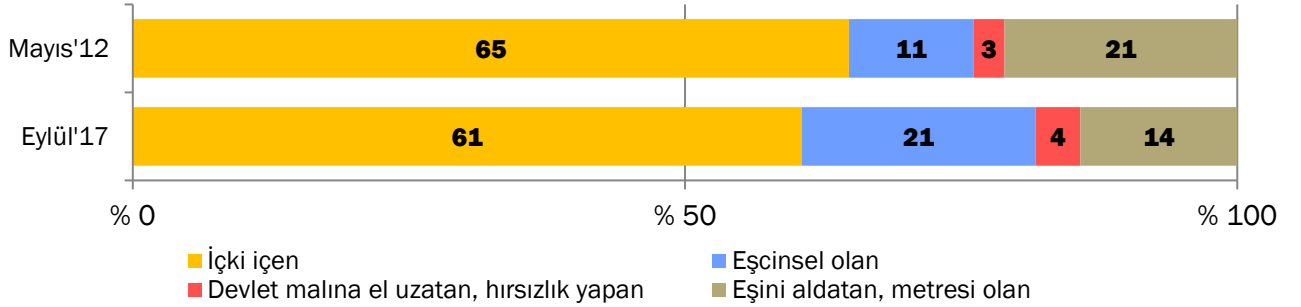

Eşcinsel bir komşunuz size aşure pişirip getirirse hangisini yaparsınız?

Eşcinselliğe bakışı ölçen bir diğer soru ise, toplumun genelde “kötü”, olumsuz olarak nitelendirdiği özellikler arasında en tahammül edilebilir olarak görüleni tercih etmeye yönelik. “Öyle bir durum düşünün ki, yaşadığınız yerdeki belediye başkanı adaylarının her birisi şu aşağıdaki özelliklerden birine sahip. Mecburen birini seçmek zorunda kalsanız hangisini tercih ederiniz?” sorusuna cevaben yüzde 61 içki içen, yüzde 21 eşcinsel olan ve yüzde 14 eşini aldatan bir belediye başkanı adayını diğerlerine tercih edeceğini belirtmiş. Mayıs 2012’den bu yana eşcinsel adayı tercih edeceğini belirtenlerde 10 puanlık artış göze çarpıyor.

Öyle bir durum oldu ki, yaşadığınız yerdeki belediye başkanı adaylarının herbirisi şu özelliklerden birine sahip. Hangisini tercih ederiniz?

Eşcinselliğe hoşgörünün tek kaynağı gençler değil

Farklı cinsel yönelime bakışın daha olumlu, daha açık fikirli ve daha eşitlikçi hale gelmesi sadece 2012’de görüşmeyip bu sefer görüştüğümüz 18-22 yaş grubunun farklı değerlere sahip bir nesil olmasından kaynaklanmıyor. Bu yaş grubu görünür biçimde daha açık fikirli. Ama 2012’de 18-60 grubuyla bu araştırmadaki 23-65 grubunu karşılaştırdığımızda da fark görülebiliyor. Bu değişimde hangi faktörlerin etkili olduğunu bilemesek de, gerek sosyal medya üzerinden, gerek Onur Yürüyüşü gibi etkinliklerin farklı cinsel yönelime sahip insanları daha görünür hale getirdiğini tahmin edebiliriz.

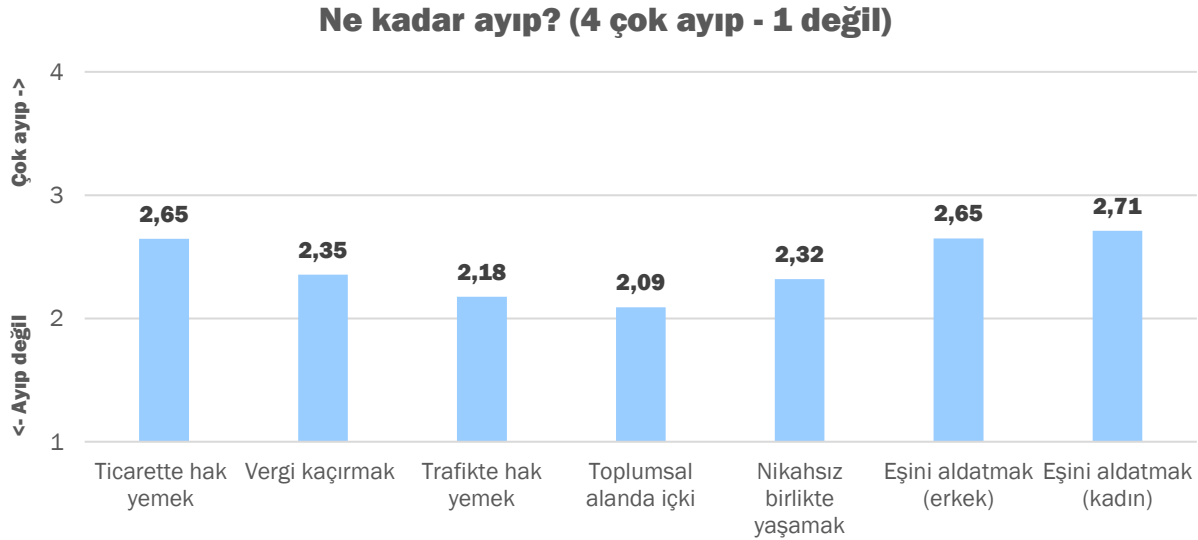

2.4. Din, Hukuk ve Ahlaka Bakışta Üç Boyuta Göre Analizler

Bu bölümde ayıp, günah ve suç algılarına dönerek, görüştüğümüz kişilerin temel demografik profil ve özelliklerine göre inceleyeceğiz.

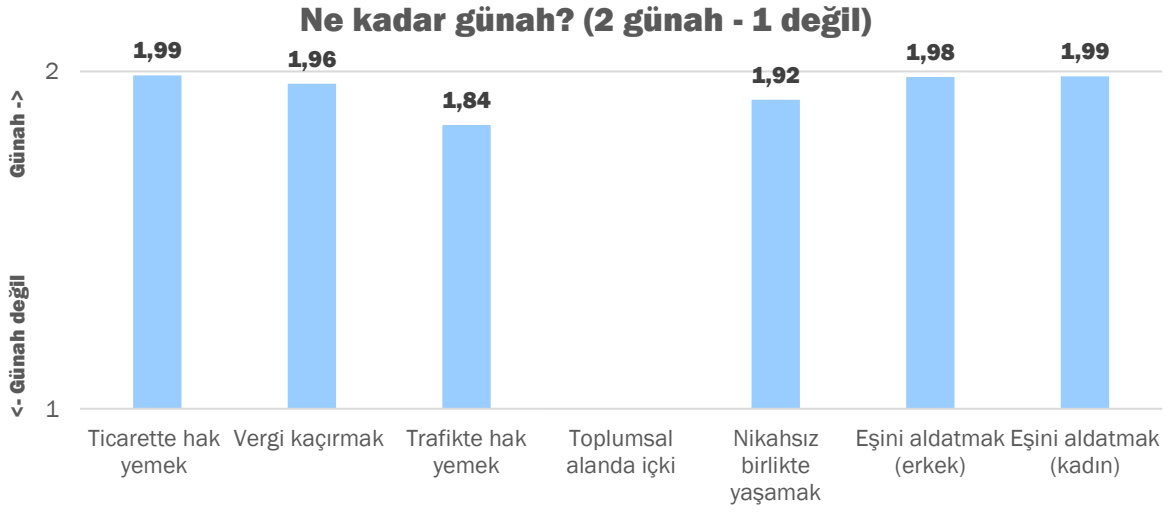
Ölçekli Bakış

Toplumun hangi meseleleri ne kadar ayıp, ne kadar suç ve ne kadar günah olarak algıladığını ölçerken ortalamalara bakacağız.

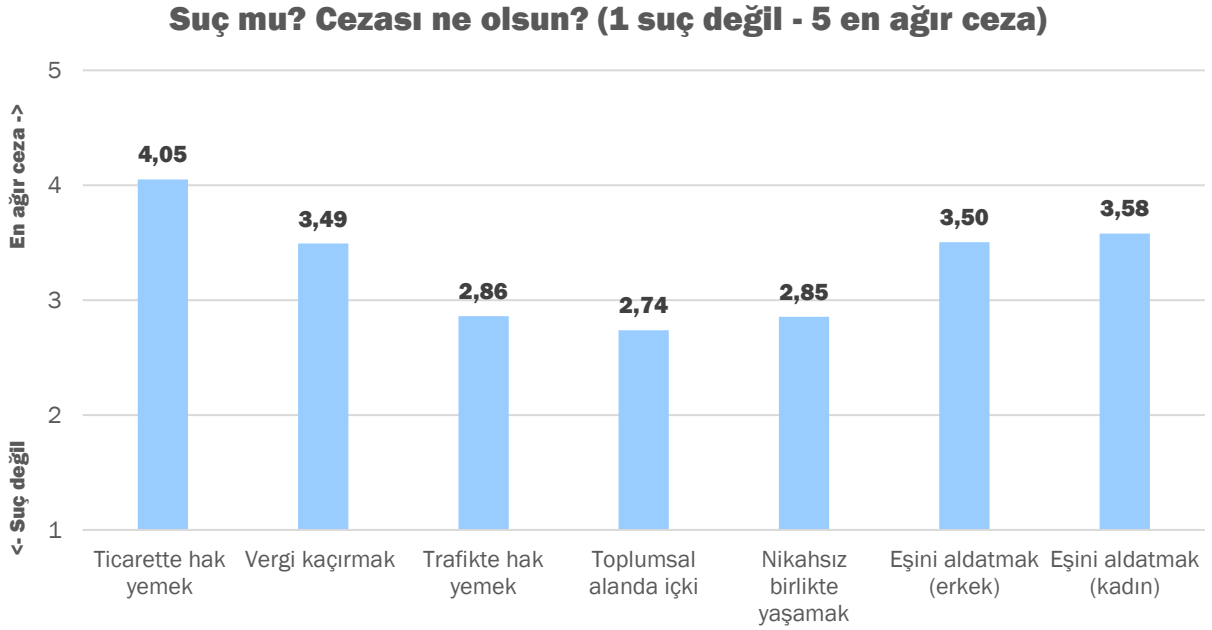

Yukarıdaki grafikte 4 “çok ayıp”, 3 “ayıp”, 2 “ne ayıp ne değil” ve 1 “ayıp değil” olacak şekilde gösterilmiştir. Buna göre ayıp-ayıp değil ölçeği içinde en fazla ayıp olarak görülen bir kadının eşini aldatması olarak görülürken, bunu bir erkeğin eşini aldatması ve ticarete hak yemek takip etmektedir. Toplumsal alanda içki içmek seçenekler arasında en az ayıp görülendir – ama 2,09 ortalama ile o da diğerlerinden farklı olmayarak önemli derecede ayıp görülen bir meseledir.

Takip eden grafikte ise aynı meselelerin (içki içmek hariç) ne kadar günah görünüp görünmediğine bakıyoruz. Bu grafikte ölçek 2 “günah” ve 1 “günah değil” olacak şekildedir. Buna göre eşini aldatmak (gerek kadın gerekse erkek için) 2 değerine çok yakın ortalamalarıyla “günah” olduğu toplumsal olarak kabul edilmiş iki konudur – ticarete hak yemek ve vergi kaçırmak da yine benzer şekilde algılanmaktadır.

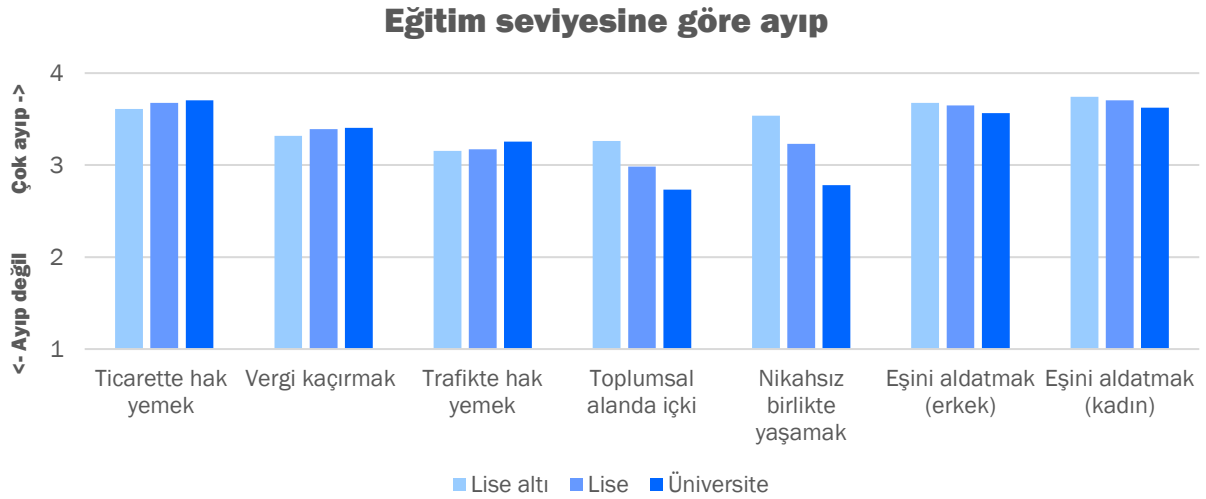
Aşağıdaki grafikte ise yine aynı meselelerin ne kadar suç olarak algılanıp algılanmadıklarına bakıyoruz. 1 “suç değil”, 2 “toplum dışında tedavi”, 3 “para cezası”, 4 “hapis cezası” ve 5 “en ağır ceza” olacak şekilde grafiğe baktığımızda, ticaretle hak yemenin suç-suç değil ölçeğinde en fazla suç olarak algılanan mesele olduğunu görüyoruz. Bunu birbirine yakın oranlarda bir kadının eşini aldatması, bir erkeğin eşini aldatması ve vergi kaçırmak takip ediyor. İçki içmek ise seçenekler arasında en az suç olarak algılanan mesele – ki toplum ortalamada onun da para cezası gerektirdiği düşüncesinde.

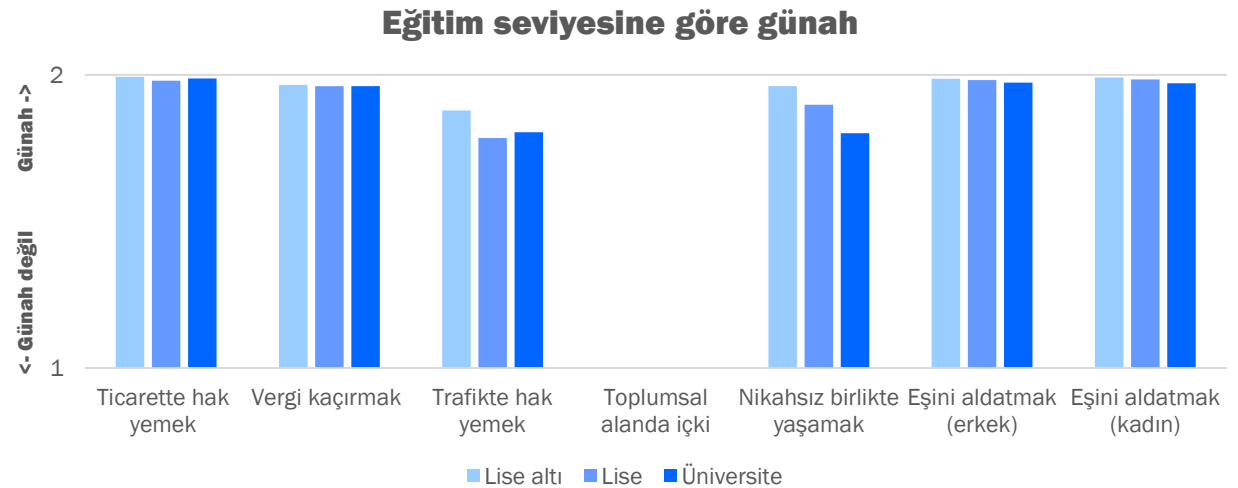

2.4.1 Eğitime Göre

Ayıp-günah-suç ayrışmasında en önemli ayrışma kişilerin eğitim seviyeleri (ve biraz sonra göreceğimiz üzere) dindarlık seviyeleri üzerinden ortaya çıkıyor. Aşağıdaki ilk grafiğe göre, vergi kaçırmak, trafikte hak yemek, eşini aldatmak ya da ticaretle hak yemek meselelerinin ne kadar ayıp olduğu konusunda önemli farklılıklar bulunmuyor. Ancak, toplumsal alanda içki içmek ve nikâhsız birlikte yaşamak meselelerinde anlamlı farklılıklar gözle görünür hale geliyor: eğitim seviyesi yükseldikçe bu konuları ayıp olarak algılama genel olarak düşüyor.

Yukarıdaki grafikte saydığımız meselelerin eğitim seviyesine göre bir de günah olup olmadığına baktığımızda yine nikâhsız birlikte yaşama meselesinin farklı eğitim seviyeleri için farklı algılandığını görüyoruz – trafikte hak yemek hariç geri kalan meselelerde yine toplumsal fikirbirliği görünüyor.

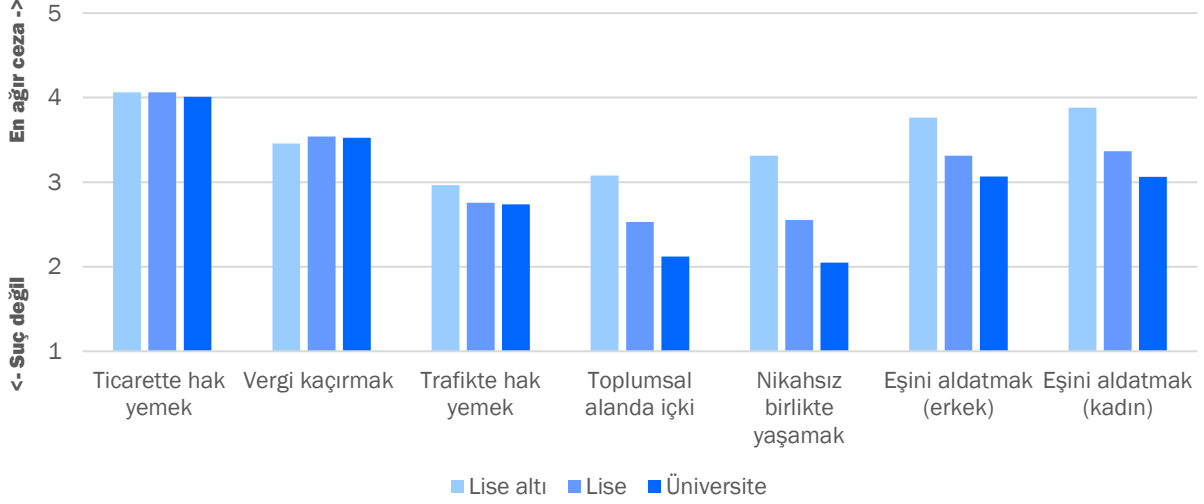

Aynı meselelerin ne derece suç olup olmadığını sorduğumuzda ise genel olarak eğitim seviyesi düştükçe “suç” algısının arttığını görüyoruz. Özellikle içki içmek, nikâhsız birlikte yaşamak ve eşini aldatmak meselelerinde lise altı gruplarla üniversite

mezunu gruplar arasındaki farklar önemli derecede açılıyor – günah ile suç birbiri üzerine biniyor.

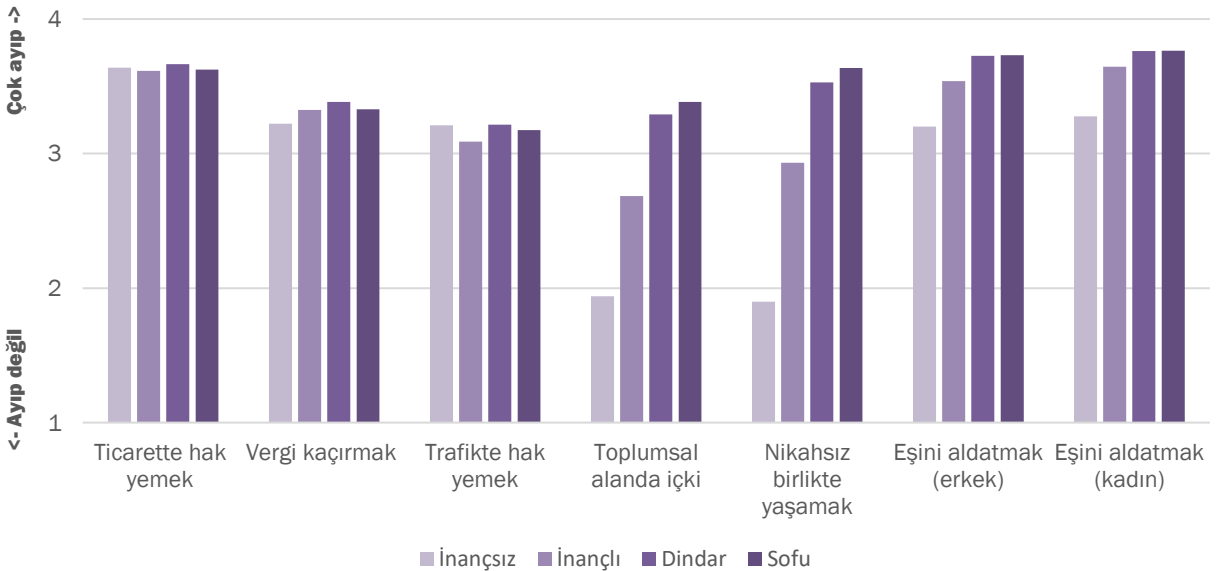
Eğitim seviyesine göre suç

2.4.2 Dindarlık Seviyesine Göre

Dindarlık seviyesi ise toplumsal bir meselenin ne kadar ayıp, ne kadar günah ve ne kadar suç olarak algılandığını gösteren ikinci bir parametre. Aşağıdaki grafikte de ortaya çıktığı üzere yine çeşitli meseleler hakkında toplumsal uzlaşma bulunsa da, özellikle toplumsal alanda içki içmek ve nikâhsız birlikte yaşamak farklı dindarlık seviyesi grupları tarafından farklı algılanıyor.

Dindarlık seviyesine göre ayıp

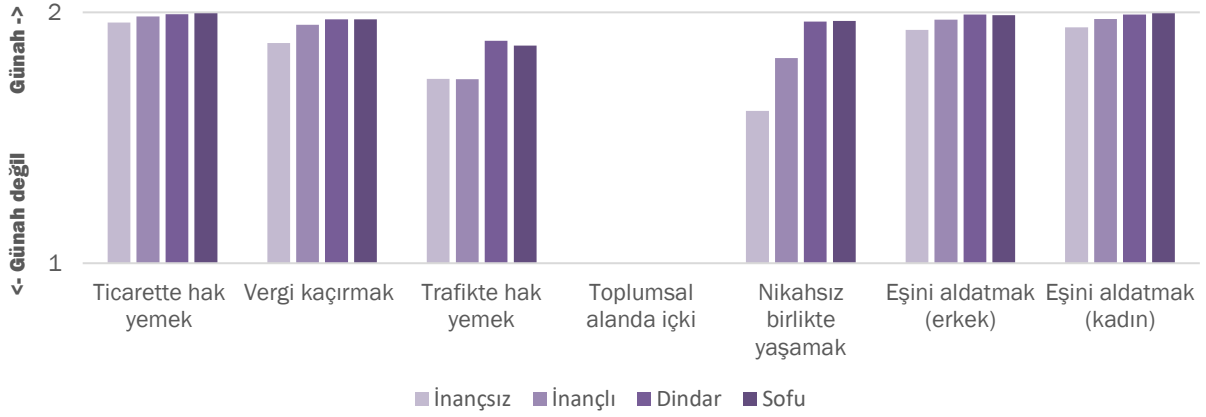

Hatırlatmak gerekirse, içki içmenin günah olup olmadığını sormamıştık, ancak nikahsız birlikte yaşamamanın günah olup olmadığı aşağıdaki grafikte yine farklı dindarlık

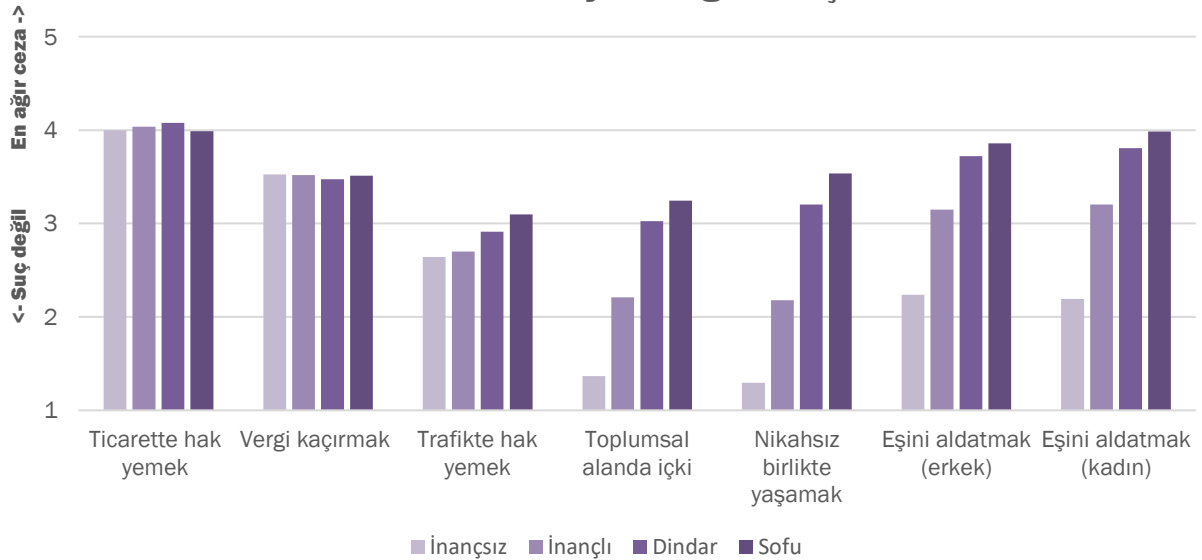
seviyesinden gelen gruplar arasında önemli fark yaratan bir mesele olarak karşımıza çıkıyor.

Dindarlık seviyesine göre günah

Aşağıdaki grafik ise farklı dindarlık seviyesinden gelen gruplar arasındaki farkları belki de en ince şekliyle gözler önüne seriyor. Toplumsal alanda içki içmek, nikâhsız birlikte yaşamak ve (hem kadın hem erkek için) eşini aldatmak dindar gruplar için günah oldukları kadar suç da teşkil ediyorlar – ancak dindarlık seviyesi azaldıkça bunların cezalandırılması gereken suçlar olduğunu belirtme eğilimi anlamlı derecede azalıyor.

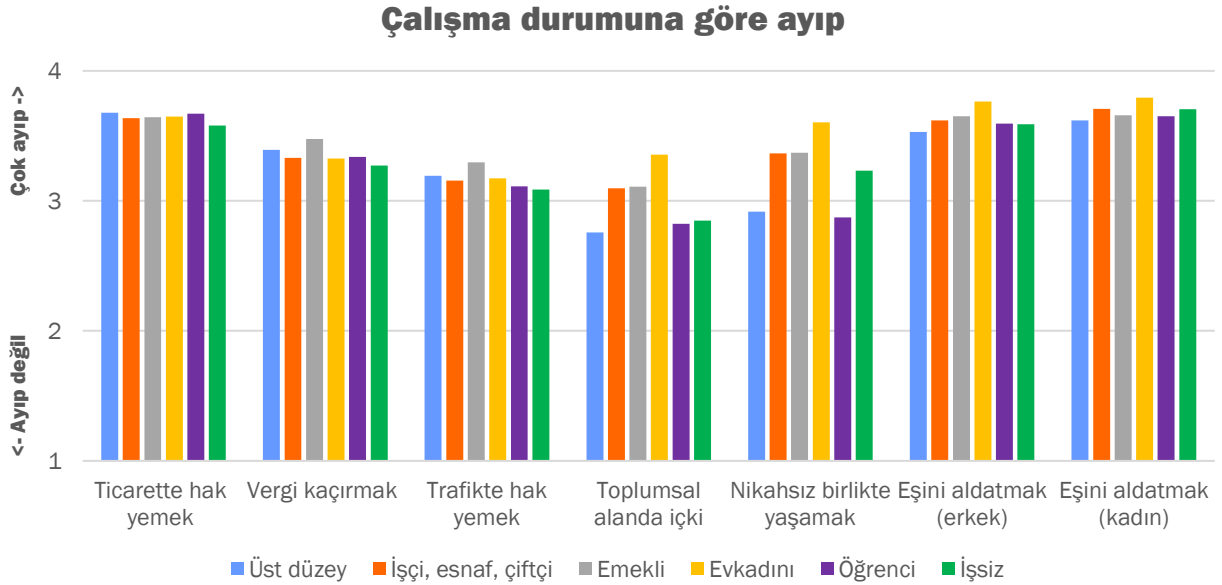
Dindarlık seviyesine göre suç

2.4.3 Çalışma Durumuna Göre

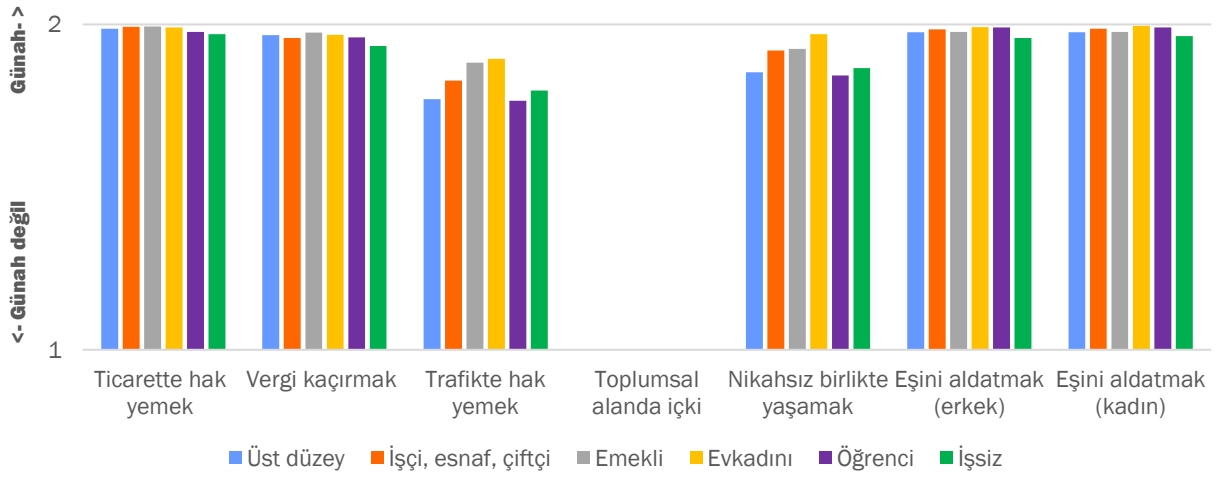
Kişilerin hane geliri hangi konuyu ne kadar ayıp, ne kadar günah ve ne kadar suç olarak değerlendirdikleri konusunda açıklayıcı olamıyor. Öyle ki Türkiye’de ekonomik sınıfların son 15 yıldaki gelişimi ve dönüşümü ahlaki ve etik değerler bakımından her zaman birbirinden tamamiyle farklılaşmış toplumsal kitlelere işaret etmeyebiliyor. Sınıflar arası hareketin bir taraftan bazı gruplar için eskisine oranla zorlaştığı, bir taraftan da bazı gruplar için kolaylaştığı bir dönemdeyiz. Ancak, günah ve suç meselesine gördüğümüz kişilerin meslekleri üzerinden baktığımızda yine anlamlı farklılıklar görüyoruz. Yine en önemli farklar toplumsal alanda içki içmek ve nikâhsız çiftlerin birlikte yaşaması konusunda karşımıza çıkıyor. Genelde üst düzey çalışanlar ve öğrenciler birbirine daha benzer eğilimler gösteriyorlar ve en az ayıp bulma eğiliminde olanlar. Benzer bir şeyi işçi, esnaf ve çiftçiler ve emekliler için de söylemek mümkün. Ev kadınları ise bu iki temel meseleyi en fazla ayıp görme eğiliminde olan toplumsal grup.

Aynı temel meselelerin günah olarak algılanıp algılanmadıklarına baktığımızda ise bu sefer yine nikahsız çiftlerin birlikte yaşamasına dair farklı yaklaşımlar olduğunu görüyoruz – bu konunun günah olup olmaması yine trafikte hak yemek meselesi kadar farklı yaklaşımlar barındırıyor. Geri kalan bütün konularda neredeyse toplumsal fikirbirliği sağlanmış.

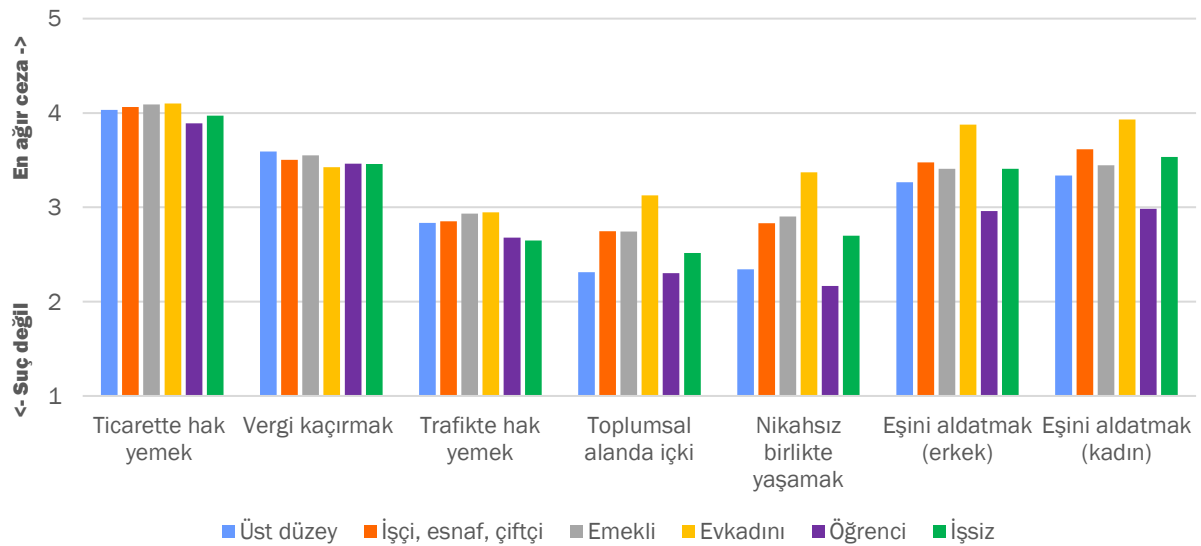

Çalışma durumuna göre günah

Yukarıda saydığımız meselelerin ne kadar suç olduklarına (ve ne kadar cezalandırılmaları) gerektiğine baktığımızda ise yine bir tarafta hak yeme meselelerinin ve diğer tarafta toplumsal alanda içki, nikâhsız birlikte yaşamak ve eşini aldatmak gibi meselelerin yığıldığını görüyoruz. Hak yeme meselelerinde toplumsal uzlaşa sağlanmışken, içki içmek gibi hem kamusal, hem özel alanı; hem kişisel, hem toplumsal özgürlükleri ilgilendiren bir konuda, eşini aldatmak ve nikâhsız birlikte yaşamak gibi sadece özel alanı ve şahsı ilgilendiren konularda farklı meslek gruplarının farklı düşündüğünü görüyoruz.

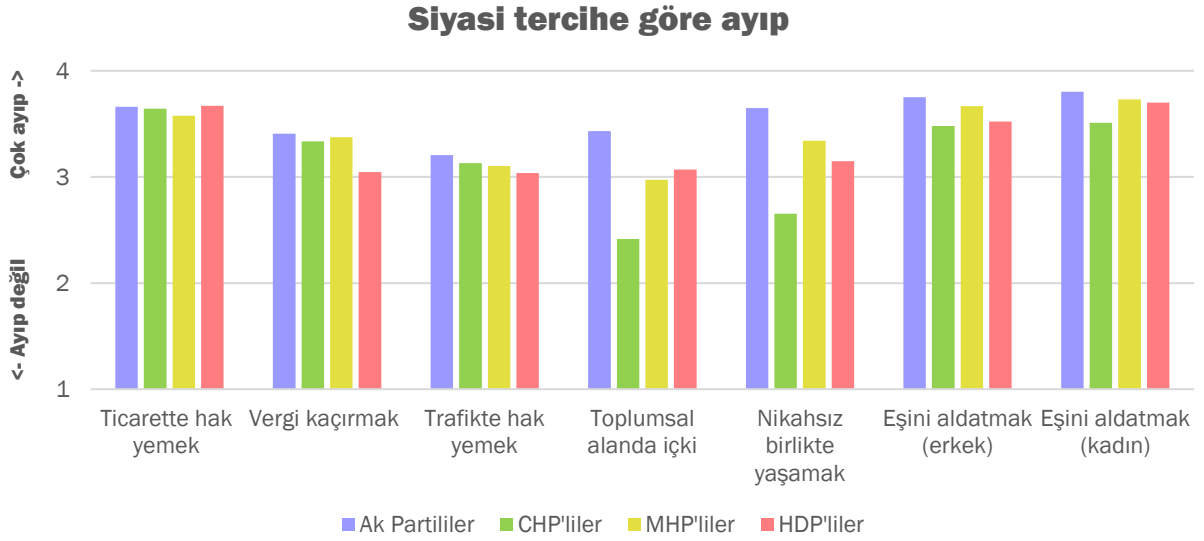
Çalışma durumuna göre suç

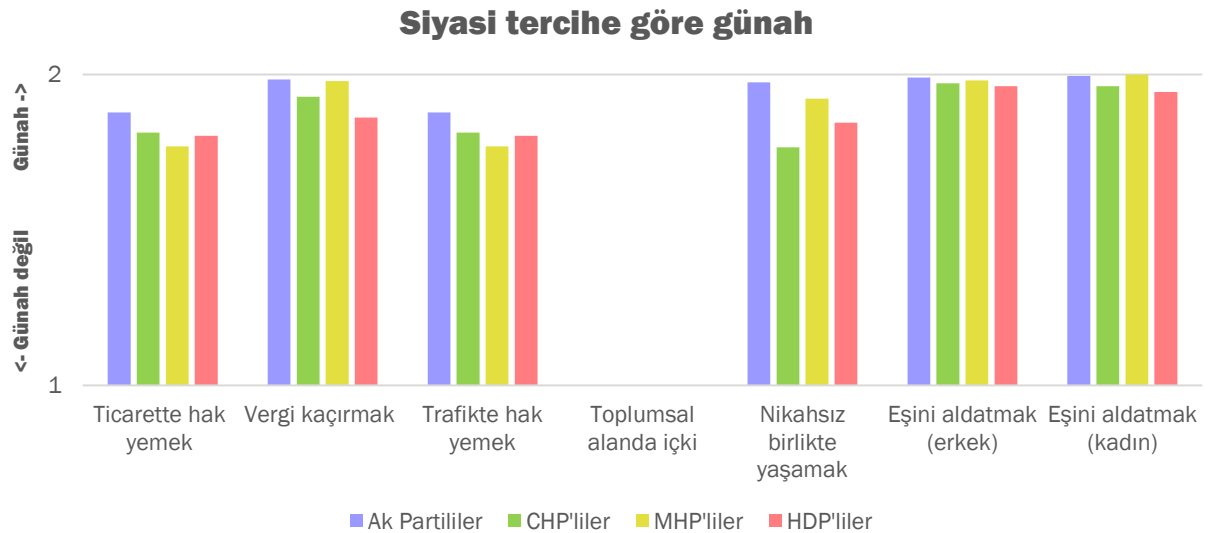

2.4.4 Siyasi Parti Tercihine Göre

Son olarak siyaseten kutuplaşmış Türkiye toplumunda farklı siyasi kitlelerinin ayıp, günah ve suç meselesine nasıl yaklaştıklarını inceleyelim. Neyin ne kadar ayıp olduğu meselesinde en büyük farkı Ak Partililer ve CHP'liler arasında görüyoruz. Hak yeme meselelerinde yine toplumsal fikirbirliği sağlanmışken, içki içmek ve nikâhsız birlikte yaşamak konularında partililer arasında önemli farklar var. Zina meselesinde ise bu farklar kapanıyor, ancak yine de gözle görünür farklar var.

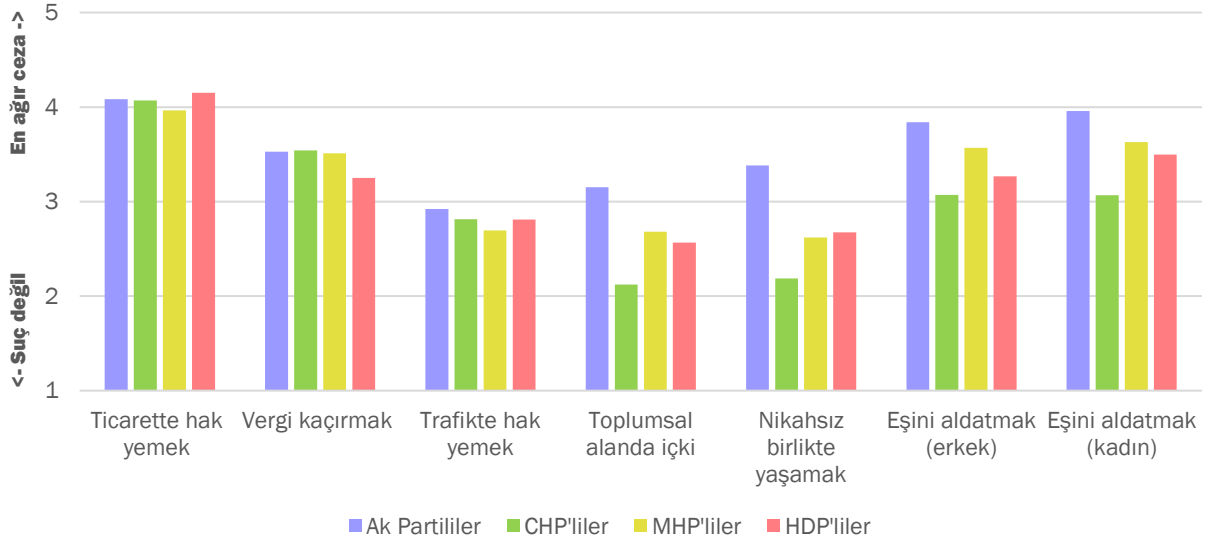
Aşağıdaki grafikte neyin günah olarak algılandığına baktığımızda ise nikâhsız birlikte yaşamak yine farklı seçmen kitleleri arasında en büyük farkı yaratan mesele oluyor. Zinanın ne kadar ayıp olduğu konusunda birazcık da olsa farklılaşmalar varken, günah olduğu konusunda neredeyse fikirbirliği sağlanmış.

Son olarak, listelediğimiz meselelerin ne kadar suç olarak görüldüğüne bakalım. Yine hak meseleleri farklı siyasi kitleler nezdinde benzer şekilde değerlendirilirken, toplumsal alanda içki içmek, nikâhsız birlikte yaşamak ve hem kadın için hem erkek için zina farklı siyasi kitleler için farklı sonuçları olması gereken davranışlar. Buna göre, bu dört temel meselede en ağır cezalandırmayı arzu eden kitle hep Ak Partililer olurken, CHP'liler ölçeğin hep diğer tarafına daha yakın yer alıyorlar.

Siyasi tercihe göre suç

2.5. Çoğunluk mu Çoğulculuk mu?

Bu ay görüştüğümüz kişilere ayrıca "çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldıracaktır" şeklinde bir önerme okuduk. Toplumdaki her iki kişiden birinden biraz fazlası bu önermeye karşı geldi ve üç kişiden biri olumlu yönde fikir beyan etti.

"Çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldıracaktır."

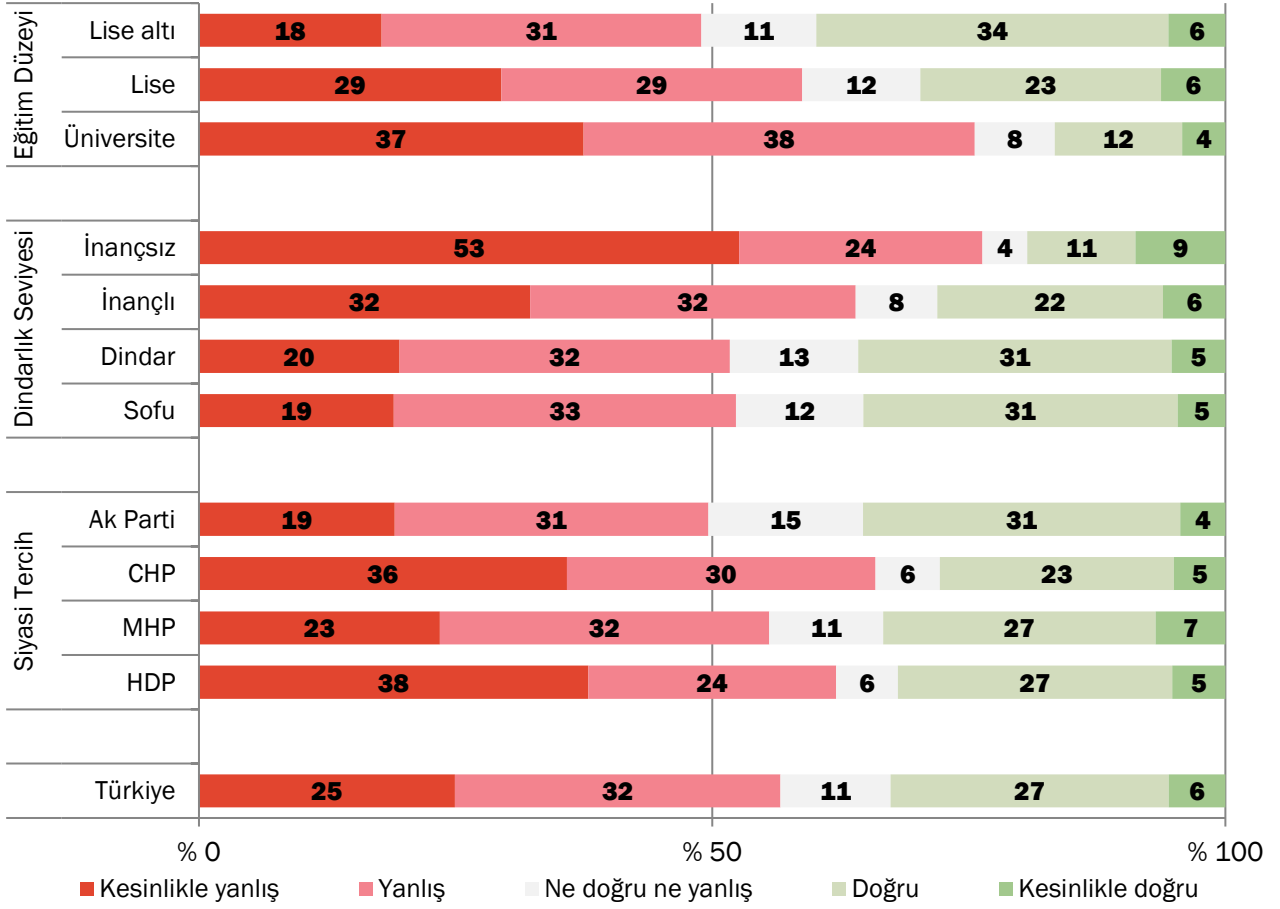

Eğitim ve dindarlık seviyeleri ve siyasi tercihleri bu önermeye katılmakta önemli derecede açıklayıcı: Eğitim seviyesi düştükçe ve dindarlık seviyesi arttıkça önermeye katılma eğilimi artıyor.

Siyasi partiler arasında önermeye en az karşı çıkanlar Ak Partililer – yine de her iki partiliden birinin çoğulculuk yanlısı olduğunu görüyoruz. Önermeye en fazla karşı çıkanlar yüzde 66 ile CHP'liler oluyor.

"Çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldırabilir."

2.6. Nikâha Bakış ve Müftülerin Resmi Nikâh Kıyması

Temmuz ayının sonunda, hükümetin 'Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Tasarı'yı TBMM Başkanlığı'na sunmasıyla müftülerin resmi nikâh kıyması gündeme geldi. Biz de bu araştırmanın temasıyla da ilişkili olması nedeniyle bu konuyu ele aldık.

Ayıp, günah ve suçta dair önceki bölümlerde de gördüğümüz gibi toplumun çok büyük bir çoğunluğu çiftlerin bir arada oturabilmeleri için evli olmalarını bekliyor. Evli olmadan bir arada yaşama fikrini yüzde 81 ayıp, yüzde 85 günah ve yüzde 72'si suç olarak değerlendiriyor.

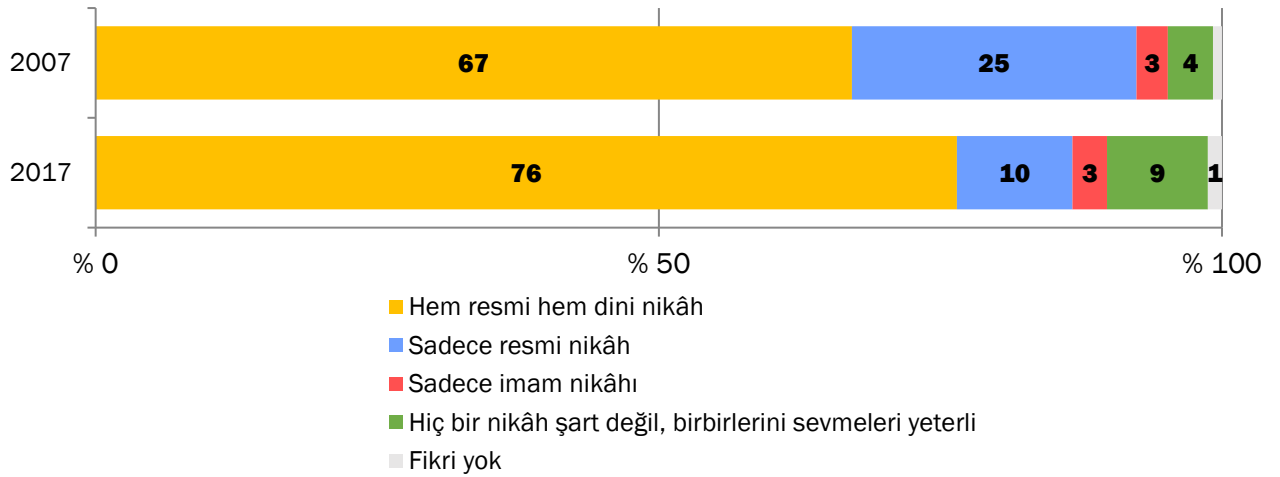
Ancak evlilik derken, insanların çoğu aslında hem resmi nikâh, hem de dini nikâh gerektiğini düşünüyor. 2007 yılında Türkiye genelinde yaptığımız bir araştırmada bu konuyu ele almış ve toplumun üçte ikisinin çiftlerin bir arada yaşayabilmeleri için hem resmi, hem de dini nikâhı şart gördüklerini ortaya koymuştuk. Bu ayki araştırmada bu görüşte olanlar 10 puan kadar artmış ve buna karşılık sadece resmi nikâhın yeterli olduğunu savunanlar azalmış. Sadece imam nikâhının yeterli olduğunu savunan kesimin

büyüklüğü ise son 10 yılda değişmemiş. Sonuçta resmi nikâhla beraber olsun olmasın, dini nikâhı şart görenler 10 puan artmış. Ayrıca beraber yaşamak için nikâh gerekmediğini savunan küçük kesim ise 10 yılda yüzde 4'den 9'a iki katına çıkmış. Tema boyunca diğer bazı alanlarda da gördüğümüz gibi, iki uçtaki görüşe sahip olanlar sayıca artmış.

Dolayısıyla hükümetin müftülerin resmi nikâh kıymasının resmi nikâhı ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olduğunu savunanlar olsa da, son on yılda toplumda bu yönde kayda değer bir talep geliştiğini söylemek pek mümkün değil.

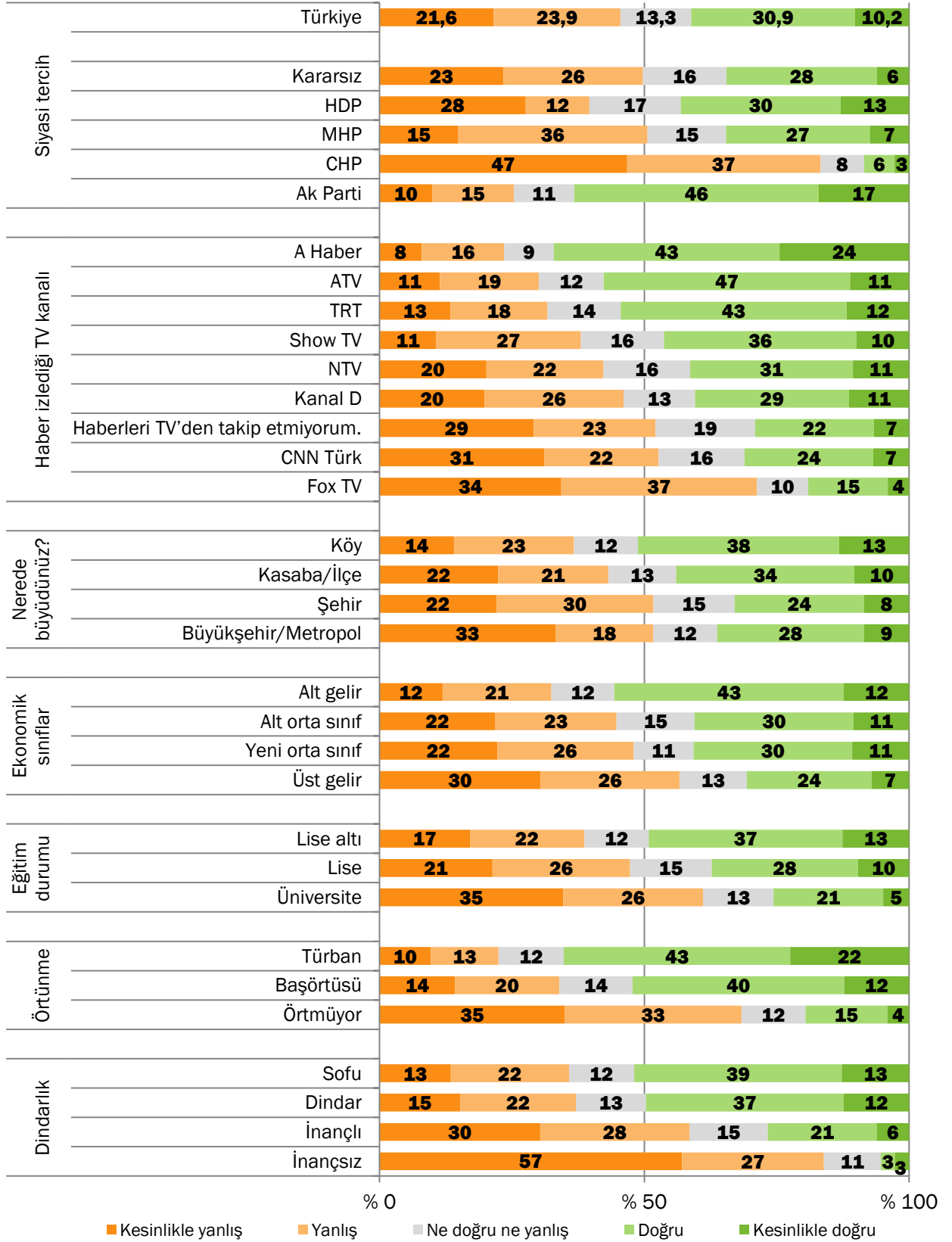
Aileniz, kızınız/oğlunuz veya çevreniz için, bir kadınla bir erkeğin beraber yaşayabilmelerinde aşağıdakilerden hangisi şarttır?

Bununla birlikte müftülerin nikâh kıyma yetkisi doğrudan sorulduğunda toplumun yarıya yakını bu durumda bir sakınca görmediğini belirtti. Yüzde 40 resmi nikâh kıymalarında sakınca görmezken, yüzde 45 sakıncalı görüyor ve bu konunun çok kutuplaşmış bir konu olduğunu anlıyoruz. Ak Partililerin yüzde 63'ü sakınca görmezken, CHP'lerin sadece yüzde 11'i bu görüşte. Müftülerin resmi nikâh kıyması konusundaki görüşlerde çok etkili görünen siyasi tercih ve bunun bir yansıması olarak haber izlenen televizyon kanalının yanısıra, dindarlık, eğitim, kişinin büyüdüğü yer, ekonomik sınıf gibi özellikler de etkili görünüyor.

Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.

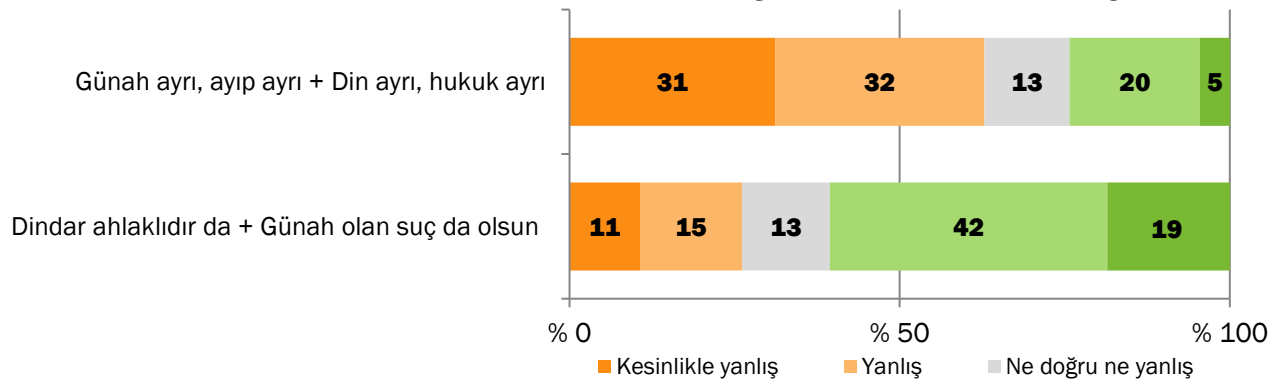
Dindarlıktan sonra en çok eğitim etkili görünse de, kontrollü korelasyon analizi yapıldığında, yani herkesin dindarlığı eşitmiş gibi sabit tutularak ilişkilere tekrar bakıldığında, müftülerin resmi nikah kıymasına dair görüşlerde dindarlıktan sonra en çok ekonomik sınıfın etkili olduğu anlaşılıyor. Bununla birlikte eğitimin de tabii ki etkisi bulunuyor.

	“Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.”	
	Korelasyon*	Kontrollü korelasyon (Dindarlığı sabitleyince)
Dindarlık	0,271	-
Eğitim durumu	-0,191	-,102
Nerede büyüdünüz?	-0,149	-,084
Aylık hane geliri	-0,112	-,052
Ekonomik sınıflar	-0,163	-,117

*Korelasyon değerinin 1 olması, iki değişkenin (sorunun) birbiriyle tamamen ilişkili olduğunu, bir arttıkça diğerinin de arttığını gösterir. Korelasyonun -1 değerinde olması ise yine ilişkili olduklarını ama biri arttıkça birinin azaldığını gösterir.

Müftülerin nikâhı kıyması konusuna ahlaka dair diğer bazı konularla beraber baktığımızda bu konunun neden bu denli kutuplaşmış olduğu ve tartışıldığı daha net bir şekilde ortaya çıkıyor. Dini referansları güçlü olan ve hem dindar olan kişinin zaten ahlaklı olduğuna hem de günah olanın suç da olması gerektiğine inanan kesimin yüzde 61’si müftülerin nikâh kıymasında sakınca görmezken, dini ahlaktan da, hukuktan da ayıran kesimin yüzde 63’ü aksine sakınca görüyor. İkinci grubun büyüklük olarak ilkinden daha fazla olduğunu da not etmek gerekiyor.

Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.

2.7. Sonuç

Raporun önceki sayfalarında da yer verdiğimiz şekliyle görüştüğümüz kişiler çeşitli meseleler hakkında neyi ne kadar ayıp, ne kadar günah ve ne kadar suç olarak gördüklerini ifade ettiler. Özellikle bir tarafta genel anlamıyla “hak yeme” meselelerinde toplumsal fikirbirliğinin varolduğundan bahsetmek mümkün – farklı toplumsal kitleler trafikte, devlette ya da ticarete hak yemenin ne derece ayıp, günah ya da suç olduğuna benzer şekillerde karar veriyorlar. Ancak, başka bir tarafta, içki içmek, nikâhsız çiftlerin birlikte yaşaması ve zina gibi kişisel özgürlükleri ilgilendiren konularda önemli fikir ayrılıkları gözlemliyoruz. Burada dikkati çekmesi gereken nokta bu üç meselenin genel olarak kamusal alanı ilgilendirdikleri ölçüde tartışılıyor olmaları, çünkü seküler hukuk ile İslami hukuk özel alan tanımlarını birbirlerinden farklı şekillerde yapıyor. Aklımıza içki içmek ya da nikâhsız yaşamak gibi meselelerde “kötü örnek” olmanın en temel endişe noktalarından bir olduğunu getirelim: örneğin bir kişi sadece içki içmekle kalmıyor, aynı zamanda başkalarını buna “özendirmekle” de suçlanıyor. Bu nedenle de giriş bölümünde değindiğimiz tartışmaya dönüyoruz: kişiler toplumsal sözleşmenin geçerli olmadığı durumlarda, yani örneğin tek başınayken ahlaklı olmak ya da toplumun kurallarına uymak zorunda mıdır? Ya da bir davranış sonuçları bakımından kişinin (ya da kişilerin) kendisinden başka kimseyi etkilemiyorsa, kişi istediğini yapmakta özgür bırakılmalı mıdır?

Eğitim arttıkça bireysellik de artıyor

Seküler hukuk ve İslami hukuk bu sorulara farklı cevaplar veriyor. Bu yüzden görüştüğümüz kişilere yönelttiğimiz sorularda en büyük farklılıkları cinsiyet, yaş ya da gelir düzeyinde değil, eğitim ve dindarlık seviyelerinde görüyoruz. Kişi devletin eğitiminden geçtikçe ve dindarlık seviyesi düştükçe bireyselleşiyor – daha doğrusu hukuku öncelikli olarak bireye çeşitli özgürlük alanlarının bırakıldığı bir sistem olarak tahayyül ediyor (tabii bu noktada son yıllarda eğitim sistemindeki değişiklikleri ve bunun gelecekteki olası sonuçları üzerinde detaylı bir şekilde düşünmek gerekiyor). Bu durumun tersi olarak eğitim seviyesi düştükçe ve dindarlık seviyesi arttıkça hukuk, sadece devlet tarafından yazılmış kanunlardan ibaret olarak değil, daha fazla din ve ahlakı ilgilendiren bütün toplumsal normların ve kuralların bir bileşeni olarak algılanıyor. Haliyle, seküler hukuk tarafından kişinin kendisine bırakılmış tasarruf alanları, eğitim seviyesi azaldıkça ve dindarlık seviyesi yükseldikçe bütün toplumu ilgilendiren meseleler haline geliyorlar.

Ancak; önemli bir noktayı eklemekte fayda var. Hukukun belirli toplumsal kitleler nezdinde yazılı olan ve olmayan bütün toplumsal normları ve kuralları içine alacak şekildeki spesifik bir şekilde tanımlaması, bireysel alana doğrudan bir “müdahale” isteği şeklinde yorumlanmamalı. Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere toplumun büyük

bir kısmı çoğunluktan farklı düşünmeyi ve davranmayı hâlihazırda normal buluyor. Haliyle, “toplumsal sözleşmeyi” farklılıkları içerecek bir şekilde dönüştürecek bir müzakere alanı her zaman var. Ayıp, günah ve suçun örtüştüğü noktaları tespit etmekle birlikte, toplumda ahlaki, dini ve kanunları bir gören kitleler için dahi, suçun cezasının her zaman geleneklerin ve dinin emrettiği şekilde infaz edilmesi yönünde bir beklentinin veya arzunun olduğunu iddia edemiyoruz.

Öykülerinizde Günaha, Ayıba Dikkat!

Konda'nın araştırmalarındaki “Tema” bölümleri son derece ufuk açıcı bilgiler içeriyor. Türkiye'nin sosyal, siyasal ve ekonomik konularda görüş olarak kaç parçaya ayrıldığını bu araştırmalardan net olarak görüyorsunuz.

Eskiden pazarlamacıların ve kurumsal iletişimcilerin Türkiye'nin sosyolojik yapısına yönelik bilgili olma ve ona göre strateji geliştirme ihtiyacı bu kadar hissedilmiyordu.

İletişim krizlerinin, sosyal medyanın bilgiyi “sosyal ağlara” hızlı yayma özelliği artık sağduyu olarak biliniyor. Bu nedenle iletişim krizlerinin “birbiri ardına patlamasıyla” pazarlamacıların ve kurumsal iletişimcilerin bir pazar segmentine ya da paydaşa yönelik strateji ve mesaj geliştirirken “diğer kesimlerin de konu duyarlılıklarına” bakması çok önem kazanmaya başladı.

Çünkü herhangi mecrada yayınlanmış bir iletişim ikna parçasının ana hedefinden saptırılarak sosyal medyaya taşınması ve hassasiyet taşıyan kitlelere ulaştırılıp markanın hedef haline getirilmesi için bırakın bir günü, artık bir saat yetiyor. Firmaya ya da Marka'ya ise açıklamasında sadece “Ama ben öyle demek istememiştim, öyle yapmak istememiştim” demek kalıyor--ki bu açıklama yapıldığında da zaten iş işten çoktan geçmiş oluyor.

İşte bu nedenle krizlere neden olup hasar almamak için örneğin toplumun ayıp suç günah kavramlarında nasıl ortadan ikiye ayrıldığına da iyi bakmak gerekiyor. Firmaların imaj ve itibar arttırma için geliştirdikleri tüm mesajların içinde mutlaka bir öykü var ve bu öyküler iletişim ajansları tarafından geliştiriliyor. Öykü deyin geçmemek gerekiyor. Bu öyküler hedef kitle ile titreşim sağlasın, duygu oluştursun, sonuçta üretilen anlam markaya ya da firmaya olumlu katkı sağlasın isteniyor. Ve yaymak için medya planları yapılıyor, frekans hedefleri konuyor.

Eğer oluşturulacak şirket ya da marka öyküsünde çıkarılacak ana anlam ya da ana anlamın dışındaki bir öge günah, ayıp, suç açısından bir kutba normal gelirken, diğer kutupta “tabu” olarak görülüyorsa ister istemez krize davet çıkarılmış oluyor.

Örneğin KONDA'nın araştırmasına göre bir reklamda yatakta görünen bir çiftin evli olup olmadığına anlaşılamaması oldukça tantana çıkarılabilir görülüyor. Aynı şekilde bir mücevher markası basın açıklamasında “hediye almanız için mutlaka eşiniz olması gerekmez” diyorsa bu ifadenin gideceği yerin hiç de hoş olmayacağını gösteriyor. Özellikle “resmi ve imam nikahının” birlikte yapılması isteğinin % 76,5'lara çıkması toplumun bu konudaki tercihlerinin nereye evrildiğinin güzel bir göstergesidir. Firmaların reklam ve diğer iletişimcilerinin dikkat çekmek için öykülerle “tabu” yıkmaları iletişim ajansları tarafından oldukça önerilen bir yaklaşımdır.

Özellikle “iletimde yıkıcılık” diye bir kavram bu yaklaşımdan doğmuştur. Önerim bu tür ajanslara önce Konda'nın “ayıp, suç, günah” temalı araştırma bölümünü okutmanız. Ondan sonra size istedikleri öyküyü sunmalarını söylemeniz.

Bu bölümdeki bulgulardan genel olarak edindiğim kanı, “dürüstlüğe” verilen öneme de özellikle dikkat etmek gerektiği. Hatta bunu dillendirmek gerektiği görülüyor. Bir süre önceye kadar bazı markalarımızın sloganı “Dürüst Satıcı” idi ve nedense bu dilden vazgeçildi. “Dürüst Satıcı” vurgulamalarına vurgu yapılacak yeni bir döneme geçiliyor gibi...

Ali Atıf Bir

3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

3.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırmalar, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 9 - 10 Eylül 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye'nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 1,7, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,3'dür.

3.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 1 Kasım 2015 Genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır.

Yerleşim yerleri önce kırsal/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, 28 ilin merkez dahil 101 ilçesine bağlı 153 mahalle ve köyünde 2646 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülmüştür.

Gidilen il	28
Gidilen ilçe	101
Gidilen mahalle/köy	153
Görüşülen denek	2646

Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Yaş grubu	Kadın	Erkek
18-32 yaş	3 denek	3 denek
33-48 yaş	3 denek	3 denek
49 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzyey 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Tekirdağ
3	Ege	Denizli, İzmir, Manisa, Uşak
4	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
8	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Erzincan
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin

Görüşülen deneklerin bölgelere ve yerleşim yerleri türüne göre dağılımı aşağıdaki tablodadır.

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			20,2%	20,2%
2	Batı Marmara		3,4%	,7%	4,1%
3	Ege	2,0%	7,4%	4,5%	13,9%
4	Doğu Marmara	1,4%	2,6%	5,9%	9,9%
5	Batı Anadolu	,7%	1,9%	7,3%	9,9%
6	Akdeniz	2,0%	5,2%	5,3%	12,5%
7	Orta Anadolu	,6%	2,8%	1,3%	4,7%
8	Batı Karadeniz	1,9%	3,4%	,7%	6,0%
9	Doğu Karadeniz	1,1%	2,0%		3,0%
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,4%	1,3%		2,8%
11	Ortadoğu Anadolu	1,3%	1,9%	,7%	3,9%
12	Güneydoğu Anadolu	2,0%	3,1%	4,0%	9,1%
	Toplam	14,4%	35,1%	50,5%	100,0%

4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

4.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	50,6
Erkek	49,4
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 32 yaş	35,4
33 - 48 yaş	33,9
49+ yaş	30,7
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	6,4
Diplomasız okur	1,6
İlkokul mezunu	20,1
İlköğretim / Ortaokul mezunu	23,7
Lise mezunu	30,0
Üniversite mezunu	16,7
Yüksek lisans / Doktora	1,6
Toplam	100,0

Medeni durum	Yüzde
Bekar	25,5
Sözlü/Nişanlı	2,2
Evli	66,4
Dul	4,6
Boşanmış	1,3
Toplam	100,0

Hiç boşandınız mı?	Yüzde
Evet	6,5
Hayır	93,5
Toplam	100,0

Doğum yeri	Yüzde
İstanbul	8,8
Batı Marmara	4,5
Ege	11,9
Doğu Marmara	7,0
Batı Anadolu	7,5
Akdeniz	11,4
Orta Anadolu	8,0
Batı Karadeniz	8,8
Doğu Karadeniz	6,2
Kuzeydoğu Anadolu	5,4
Ortadoğu Anadolu	7,2
Güneydoğu Anadolu	11,7
Yurtdışı	1,6
Toplam	100,0

Nerede büyüdü	Yüzde
Köy	26,9
Kasaba / İlçe	24,8
Şehir	34,3
Büyükşehir / Metropol	13,9
Toplam	100,0

Hane kişi sayısı	Yüzde
1 - 2 kişi	19,4
3 - 5 kişi	65,5
6 - 8 kişi	12,5
9 ve daha fazla kişi	2,5
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Gecekondu/dış sivasız apartman	6,2
Müstakil, geleneksel ev	32,4
Apartman	52,4
Site içinde	8,6
Çok lüks bina, villa	,4
Toplam	100

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet Memuru	5,4
Özel Sektör	7,9
İşçi	10,5
Esnaf	8,0
Tüccar/İşadamı	,9
Serbest meslek sahibi	1,4
Çiftçi, ziraatçı, hayvancı	2,8
Çalışıyor, diğer	5,5
Emekli	12,2
Ev kadını	29,9
Öğrenci	8,9
İşsiz	5,2
Çalışamaz halde	1,4
Toplam	100,0

Etnik köken	Yüzde
Türk	77,8
Kürt	15,1
Zaza	,7
Arap	2,6
Diğer	3,8
Toplam	100,0

Dindarlık	Yüzde
İnançsız	4,4
İnançlı	28,7
Dindar	56,8
Sofu	10,1
Toplam	100,0

Din / mezhep	Yüzde
Sünni Müslüman	90,9
Alevi Müslüman	6,2
Diğer	2,9
Toplam	100,0

Ekonomik sınıflar	Yüzde
Alt gelir	19,9
Alt orta sınıf	32,9
Yeni orta sınıf	26,9
Üst gelir	20,4
Toplam	100,0

Bu hanenin malı olan arabanız var mı?	Yüzde
Var	50,4
Yok	49,6
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
700 TL ve altı	2,4
701 - 1200 TL	7,4
1201 - 2000 TL	38,0
2001 - 3000 TL	24,4
3001 - 5000 TL	20,9
5001 TL ve üstü	6,9
Toplam	100,0

Haber seyrettiği TV kanalı	Yüzde
İzlemiyorum	1,6
Haberleri TV'den takip etmiyorum.	15,0
A Haber	9,0
ATV	14,3
CNN Türk	3,0
Fox TV	19,8
Haber Türk	2,0
Halk TV	2,2
Kanal 7	1,3
Kanal D	5,7
NTV	4,1
Show TV	4,8
Star TV	2,5
TRT	9,8
Ulusal Kanal	,5
Diğer kanallar	4,4
Toplam	100,0

Sosyal medya kullanımı	Yüzde
Facebook	53,2
Twitter	20,3
Whatsapp	55,8
Youtube	31,0
Instagram	35,9
Diğer	1,4
İnternete giriyorum ama sosyal medyayı kullanmıyorum	7,0
İnternete hiç girmiyorum	26,1

4.2. Ayıp, Günah ve Suç

Başarıya giden her yol mübahtır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	22,5
Yanlış	32,5
Ne doğru ne yanlış	11,9
Doğru	26,8
Kesinlikle doğru	6,4
Toplam	100,0

Son yıllarda toplumun ahlaki iyiye gidiyor.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	34,0
Yanlış	43,2
Ne doğru ne yanlış	11,5
Doğru	9,7
Kesinlikle doğru	1,6
Toplam	100,0

Devletin malı deniz, yemeyen keriz.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	40,1
Yanlış	37,7
Ne doğru ne yanlış	6,3
Doğru	11,8
Kesinlikle doğru	4,2
Toplam	100,0

Çoğunluk isterse azınlığın haklarını ortadan kaldırabilir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	24,9
Yanlış	31,7
Ne doğru ne yanlış	10,7
Doğru	27,1
Kesinlikle doğru	5,5
Toplam	100,0

Müftülüklerin resmi nikah kıymasında bir sakınca yoktur.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	21,6

Yanlış	23,9
Ne doğru ne yanlış	13,3
Doğru	30,9
Kesinlikle doğru	10,2
Toplam	100,0

Sizce aşağıdaki iki cümleden hangisi doğrudur?	Yüzde
Hukuk kuralları ve cezalar zaten toplumdaki ahlaki değerlerden ortaya çıkıyor.	67,8
Yönetimler insanlar üzerinde baskı kurmak için kurallar ve cezalar yazıyor.	32,2
Toplam	100,0

AYIP: Az vergi vermek için kazancını eksik göstermek	Yüzde
Çok ayıp	45,6
Ayıp	45,0
Ne ayıp ne değil	3,5
Ayıp değil	3,7
Ayıp konusu değil	2,1
Toplam	100,0

AYIP: Acil olmasa bile trafikte takılmamak için emniyet şeridine girmek	Yüzde
Çok ayıp	33,9
Ayıp	51,7
Ne ayıp ne değil	8,1
Ayıp değil	4,2
Ayıp konusu değil	2,1
Toplam	100,0

AYIP: Piknik yerinde içki içmek	Yüzde
Çok ayıp	38,7
Ayıp	36,4
Ne ayıp ne değil	10,4
Ayıp değil	9,9
Ayıp konusu değil	4,6
Toplam	100,0

AYIP: Resmi veya imam nikahı olmayan bir kadın ve erkeğin bir arada aynı evde yaşaması	Yüzde
Çok ayıp	52,5
Ayıp	28,6
Ne ayıp ne değil	7,3
Ayıp değil	7,3
Ayıp konusu değil	4,3
Toplam	100,0

AYIP: Evli bir adamın eşi dışında başka biriyle ilişki yaşaması	Yüzde
Çok ayıp	68,6
Ayıp	28,2
Ne ayıp ne değil	1,9
Ayıp değil	1,0
Ayıp konusu değil	,4
Toplam	100,0

AYIP: İnşaatlarda maliyeti düşürmek için çimentodan, demirden çalmak	Yüzde
Çok ayıp	66,0
Ayıp	31,5
Ne ayıp ne değil	1,2
Ayıp değil	,4
Ayıp konusu değil	1,0
Toplam	100,0

AYIP: Evli bir kadının eşi dışında başka biriyle ilişki yaşaması	Yüzde
Çok ayıp	72,7
Ayıp	25,0
Ne ayıp ne değil	1,2
Ayıp değil	,5
Ayıp konusu değil	,6
Toplam	100,0

Sizce aşağıdaki iki cümleden hangisi doğrudur?	Yüzde
Dine göre günah olan konuların kanunen de suç sayılması gerekir.	43,7
Hukuk kuralları topluma göre değişir, dini kurallardan ayrı düşünülmelidir.	56,3
Toplam	100,0

GÜNAH: Vergi beyanını eksik vermek ve gerektiğinden az vergi ödemek	Yüzde
Günah	86,1
Günah değil	3,3
Günah ile ilgisi yok	10,7
Toplam	100,0

GÜNAH: Bir erkeğin eşini aldatması	Yüzde
Günah	94,6
Günah değil	1,6
Günah ile ilgisi yok	3,8
Toplam	100,0

GÜNAH: Evli olmayan sevgililerin bir arada yaşaması	Yüzde
Günah	84,7
Günah değil	7,7
Günah ile ilgisi yok	7,5
Toplam	100,0

GÜNAH: Trafikte, yol sıkışırken emniyet şeridinden öne geçmek	Yüzde
Günah	65,2
Günah değil	12,3
Günah ile ilgisi yok	22,5
Toplam	100,0

GÜNAH: Sahte bal üretip hakiki bal diye piyasaya sürmek	Yüzde
Günah	94,7
Günah değil	1,1
Günah ile ilgisi yok	4,1
Toplam	100,0

GÜNAH: Bir kadının eşini aldatması	Yüzde
Günah	94,8
Günah değil	1,4
Günah ile ilgisi yok	3,8
Toplam	100,0

Sizce aşağıdaki iki cümleden hangisi doğrudur?	Yüzde
Dini bütün birisi zaten toplumda ahlaklı davranır.	42,7
Dindar olmak ahlaklı olmak için yetmez. Ayıp ayrı şey, günahtan korkmak ayrı şey.	57,3
Toplam	100,0

EŞÇİNSEL bir komşunuz size AŞURE pişirip getirirse aşağıdakilerden hangisini yaparsınız?	Yüzde
Teşekkür eder, alır yerim.	50,7
Alırım ama yemem, çöpe dökerim.	25,3
Kabul etmem	21,2
Diğer	2,8

Toplam	100,0
--------	-------

Toplumun çoğunluğundan farklı düşünmek/davranmak sizce...	Yüzde
Normal mi?	87,5
Ayıp mı?	8,5
Günah mı?	1,9
Suç mu?	2,1
Toplam	100,0

Aileniz, kızınız/oğlunuz veya çevreniz için, bir kadınla erkeğin beraber yaşayabilmelerinde aşağıdakilerden hangisi şarttır?	Yüzde
Hem resmi hem dini nikâh	76,5
Sadece resmi nikâh	10,3
Sadece imam nikâhı	3,1
Hiç bir nikâh şart değil, birbirlerini sevmeleri yeterli	9,0
Fikri yok	1,3
Toplam	100,0

SUÇ: Vergi kaçırmak	Yüzde
Suç olmamalı	3,8
Toplum dışında tedavi	1,7
Para cezası	52,3
Hapis cezası	25,7
En ağır ceza	16,4
Toplam	100,0

SUÇ: Evli bir erkeğin eşini aldatması / zina	Yüzde
Suç olmamalı	10,7
Toplum dışında tedavi	16,1
Para cezası	16,4
Hapis cezası	25,8
En ağır ceza	31,0
Toplam	100,0

SUÇ: Trafikte sıranın önüne geçmek	Yüzde
Suç olmamalı	12,7
Toplum dışında tedavi	6,0
Para cezası	67,9
Hapis cezası	9,1
En ağır ceza	4,3
Toplam	100,0

SUÇ: Topluma açık alanlarda alkol tüketmek	Yüzde
Suç olmamalı	23,3
Toplum dışında tedavi	9,9
Para cezası	44,8
Hapis cezası	13,9
En ağır ceza	8,2
Toplam	100,0

SUÇ: Nikahsız çiftlerin aynı evde oturması	Yüzde
Suç olmamalı	2,0
Toplum dışında tedavi	1,5
Para cezası	24,4
Hapis cezası	33,7
En ağır ceza	38,5
Toplam	100,0

SUÇ: Maliyeti düşürmek için süte su, kaşar peynire patates, ete at eti karıştırmak	Yüzde
Suç olmamalı	2,0
Toplum dışında tedavi	1,5
Para cezası	24,4
Hapis cezası	33,7
En ağır ceza	38,5
Toplam	100,0

SUÇ: Evli bir kadının eşini aldatması / zina	Yüzde
Suç olmamalı	10,8
Toplum dışında tedavi	14,9
Para cezası	14,9
Hapis cezası	24,3
En ağır ceza	35,1
Toplam	100,0

Öyle bir durum düşünün ki, yaşadığınız yerdeki belediye başkanı adaylarının her birisi şu aşağıdaki özelliklerden birine sahip. Mecburen birini seçmek zorunda kalsanız hangisini tercih ederdiniz?	Yüzde
İçki içen	60,6
Eşcinsel olan	21,2
Devlet malına el uzatan, hırsızlık yapan	4,1
Eşini aldatan, metresi olan	14,2
Toplam	100,0

Sizce aşağıdaki davranışlardan hangisi en ahlak dışı olandır?	Yüzde
Yalan söylemek.	14,0
Zina yapmak.	40,1
İşini kötü yapmak.	3,5
Faizden kazanç sağlamak.	4,7
Hırsızlık yapmak.	15,6
İftira atmak.	19,9
İçki içmek.	2,1
Toplam	100,0

Sizce ahlakın kaynağı nedir?	Yüzde
Gelenek, görenekler	17,2
Vicdan	49,8
Yasalar / kanunlar	4,3
Din	28,6
Toplam	100,0

KANUN dışına çıkılabilir mi: Namus meseleleri	Yüzde
Kesinlikle ÇIKMAM / YAPMAM	50,2
2	8,1
3	10,2
4	6,7
Kesinlikle ÇIKARIM / YAPARIM	24,8
Toplam	100,0

KANUN dışına çıkılabilir mi: Akrabam, arkadaşım için yalancı şahitlik	Yüzde
Kesinlikle ÇIKMAM / YAPMAM	82,6
2	8,3
3	4,9
4	2,2
Kesinlikle ÇIKARIM / YAPARIM	2,0
Toplam	100,0

KANUN dışına çıkılabilir mi: Ruhsatsız inşaat veya kaçak elektrik, su kullanımı	Yüzde
Kesinlikle ÇIKMAM / YAPMAM	89,3
2	6,2
3	2,2
4	1,0
Kesinlikle ÇIKARIM / YAPARIM	1,2
Toplam	100,0

KANUN dışına çıkılabilir mi: İşlerimin hızlanması / çözülmesi için rüşvet alıp vermek	Yüzde
Kesinlikle ÇIKMAM / YAPMAM	85,0
2	7,0
3	3,8
4	2,2
Kesinlikle ÇIKARIM / YAPARIM	2,0
Toplam	100,0

5. TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Barometre raporlarında yer alan tüm bulgular, araştırmaların saha çalışmalarında görüşülen kişilerle yüz yüze yapılan anketlerde sorulan sorulara dayandırılmaktadır. Bazı sorular ve cevap seçenekleri sonrasında kısaltılarak veya basitleştirilerek, raporda gündelik dilde kullanılan terimlerle ifade edilmektedir. Örneğin kendini ne kadar dindar gördüğüne dair soruya cevaben “İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri” için, raporda kısaca “inançlı” ifadesi kullanılmaktadır. Bu bölüm hem Barometre raporunu eline ilk defa alanlar için, hem de terimlerle ilgili açıklamaya ihtiyaç duyanlar için hazırlanmıştır. İlk tabloda terimler ve açıklamaları, daha sonraki tablolarda bu terimlerin kaynağı olan soru ve cevap metinleri yer almaktadır.

	Açıklama
Alevi Müslüman:	Kendi din / mezhebini Alevi Müslüman olarak tanımlayan kişi
Alt orta sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ama otomobili olmayan kesim
Alt sınıf:	Kişi başı geliri en düşük olan yüzde 20'lik kesim
Arap:	Kendi etnik kökenini Arap olan tanımlayan kişi
Başörtülü:	Kendisi veya erkeğe eşinin başörtüsü ile örtündüğünü belirten kişi
Çarşaf:	Kendisi veya erkeğe eşinin çarşafı ile örtündüğünü belirten kişi
Dindar:	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri
Dindar muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını dindar muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
Geleneksel muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını geleneksel muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
İnançlı:	İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri
İnançsız:	Dinin gereklerine pek inanmayan biri
Kent:	Nüfusun 4000'in üstünde olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kır:	Nüfusun 4000'in altında olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kürt:	Kendi etnik kökenini Kürt olan tanımlayan kişi
Metropol:	Nüfusu en yüksek 15 şehrin bütünleşik şehir merkezi sınırlarındaki yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Modern:	Kendi hayat tarzını modern olarak tanımlayan kişi
Örtünmeyenler:	Kendisi veya erkeğe eşinin örtünmediğini belirten kişi
Sofu:	Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri
Sünni Müslüman:	Kendi din / mezhebini Sünni Müslüman olarak tanımlayan kişi
Türbanlı:	Kendisi veya erkeğe eşinin türbanla örtündüğünü belirten kişi
Türk:	Kendi etnik kökenini Türk olan tanımlayan kişi
Üst sınıf:	Kişi başı geliri en yüksek olan yüzde 20'lik kesim

Yeni orta sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ve otomobili olan kesim
Zaza:	Kendi etnik kökenini Zaza olan tanımlayan kişi
Çoklu ilişkisellik/mütekabiliyet analizi (ÇMA) (Multiple Correspondence Analysis)	Nominal-kategorik veriler arasında bulunan ilişkilerin yapısını ve aralarındaki olası örüntüleri iki boyutlu bir düzlemde göstermeye yarayan bir veri analizi tekniğidir. Mütekabiliyet Analizinin (MA) ikiden fazla değişkenli, büyük veri setlerine uygulanması ihtiyacına karşılık verir. ÇMA, 60'lı yıllarda matematikçi ve dilbilimci Jean-Paul Benzécri'nin çalışmaları ile şekillenmiş, 80'lerde hakkındaki araştırmaların İngilizceye çevrilmeye başlanması ve Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün makalelerinde bu yöntemle yer vermesi ile bu alandaki çalışma ve yayınlar hızla artmıştır.

5.1. Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler

Kendinizi, hayat tarzı bakımından aşağıda sayacağım üç gruptan hangisinde sayarsınız?
Modern
Geleneksel Muhafazakâr
Dindar Muhafazakâr
Eşiniz veya siz, sokağa çıkarken başınızı örtüyor musunuz? Nasıl örtüyorsunuz?
Örtünmüyor
Başörtüsü
Türban
Çarşaf
Bekâr erkek
Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?
Türk
Kürt
Zaza
Arap
Diğer
Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz nedir?
Sünni Müslüman
Alevi Müslüman
Diğer

Dindarlık açısından kendinizi aşağıda okuyacaklarımdan hangisiyle tarif edersiniz?

Dinin gereklerine pek inanmayan biri

İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri

Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri

Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri

Yerleşim Kodu (Örneklemeden gelen veri)

Kır

Kent

Metropol

Ekonomik sınıflar (Hanedeki kişi sayısı, hane geliri ve otomobil sahipliği kullanılarak hesaplanıyor)

Alt sınıf

Alt orta sınıf

Yeni orta sınıf

Üst sınıf